

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ
УКРАЇНИ

КАФЕДРА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра
за спеціальністю 242 Туризм,
освітньою програмою «Туризмознавство»

на тему: «СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

здобувачки вищої освіти
другого (магістерського) рівня
Сутики Світлани Олександрівни
(ПІБ)

Науковий керівник: Ковешніков В. С.
(прізвище, ініціали)
доцент, кандидат економічних наук
(науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент: Парубець О. В.
(прізвище, ініціали)
доцент, кандидат економічних наук
(наук. ступінь, вчене звання)

Рекомендовано до захисту на засіданні
кафедри (протокол № 5 від 3.12. 2020 р.)

Завідувач кафедри: Бабушко С. Р.
(прізвище, ініціали)
доктор педагогічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ	7
1.1.Сутність та особливості сільського туризму.....	7
1.2.Правові умови забезпечення діяльності у сільському туризмі.....	16
1.3.Світовий досвід сільського туризму.....	23
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	37
2.1.Вітчизняний сільський туризм в історичній ретроспективі.....	37
2.2.Сільський туризм як перспективний напрям діяльності	44
2.3.Аналіз ринку сільського туризму як інструменту ефективного розвитку сільських територій.....	47
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	73
3.1.Перспективи та шляхи покращення розвитку сільського туризму в Україні.....	73
3.2.Шляхи покращення обслуговування туристів на селі.....	80
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Актуальність теми та дослідження. Індустрія туризму є міжгалузевим господарським комплексом, що спеціалізується на створенні турпродукту, здатного задовольняти специфічні потреби населення в проведенні дозвілля в подорожі шляхом виробництва та реалізації товарів і послуг туристичного призначення. Відповідно до цього, туристична індустрія має значний економічний вплив, адже ця галузь вважається як однією із найприбутковіших, так і найдинамічніших [1, с.13].

Крім того, туристична індустрія відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем. А саме: надає робочі місця, приносить значний прибуток до бюджету країни, покращує рівень життя населення, і загалом створює сприятливі умови для розвитку соціуму.

Одним з найбільш актуальних науково-пізнавальних видів туризму, характерних для сільських місцевостей, розташованих у межах територій національних природних парків і заповідних зон є сільський туризм. Згідно з офіційними статистичними даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО), «сільські» подорожі займають від 7 % до 20 % у загальній кількості туристичних поїздок. Темпи росту сільського туризму оцінюються ЮНВТО від 10% до 30% у рік, а його частка в доходах від міжнародного туризму сягає 10-15%.

За підрахунками Європейської Федерації Фермерського та Сільського Туризму (EuroGites), нині європейський ринок сільського туризму нараховує близько 2 млн. ліжко-місць. В той час, як український ринок за своїми можливостями може надати «сільським» туристам 150 тис. ліжко-місць.

В сучасних умовах сфера сільського туризму стає найбільш динамічно зростаючим сектором світового туристичного господарства [2].

Діяльність сільського туризму передбачає надання або отримання послуг туристичних атракцій, що асоціюються із відпочинком, з використанням еко-системного потенціалу агропромислового комплексу та локальної

інфраструктури певного регіону сільської місцевості або ж її характерної колоритної особливості (культурної, архітектурної, етнічної, господарської тощо) [3, с. 140].

Опираючись на сучасний досвід та дослідження провідних науковців було виявлено, що швидкий розвиток сільського туризму може відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки, врегулювати демографічну ситуацію в країні та вирішити соціально-економічні проблеми сучасного українського села. Для України є потенційно важливим прискорити процес реалізації значного туристичного потенціалу шляхом проведення виваженої політики державного регулювання, зокрема і на регіональному рівні [3, с. 141].

На світовому ринку туристичних послуг сільський туризм розглядається як альтернатива сільському господарству за розмірами отриманих прибутків.

Крім того, розвиток інфраструктури сільського туризму не вимагає таких значних капіталовкладень, як інші види туризму і може здійснюватися за рахунок коштів самих селян без додаткових інвестицій.

У зв'язку з цим, скорочення міграції з сіл до міст надасть змогу заощадити значні фінансові й матеріальні ресурси, адже, за підрахунками експертів Європейського банку реконструкції та розвитку, облаштування в місті вихідця з сільської місцевості в 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя і роботи в селі.

Постановка проблеми. Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання розвитку сільського туризму в Україні. В першу чергу це зумовлюється необхідністю нагального вирішення соціальних та економічних проблем сучасного українського села.

Нині уряд України визначає туризм як один із перспективних напрямів у розвитку культури та економіки країни. Існуючі державні стандарти сфери туризму у перспективі мають можливість створити сприятливі умови для функціонування та розвитку цивілізованого туристичного ринку з якісними та багатоманітними туристичними послугами. Проте, гостро постає питання саме у якості наданні цих послуг у сфері сільського туризму.

Ступінь розробленості теми в науковій літературі. У процесі написання кваліфікаційної магістерської роботи автором було опрацьовано значний масив інформації з всесвітньої мережі Інтернет, а також понад 76 наукових джерел.

Окремим аспектам сільського зеленого туризму приділили увагу вітчизняні науковці з різних галузей, а саме: права, історії, туризмознавства, соціології, економіки й географії, зокрема: О. О. Любіцева, В. І. Биркович, Г. Л. Чернява, П. В. Горішевський, М. М. Костриця, В. К. Данилко, С. П. Кузик, С. Т. Слюсар, В. Ф. Кифяк, В. Ю. Степанов, Я. Л. Коломієць, Н. В. Черкаська, О. М. Туєва, О. В. Кафарський, М. М. Король, М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько, О. І. Коркуна, Л. І. Вергун, Н. В. Васильєва, С. В. Коробка, Л. А. Слатвінська, І. Ю. Гальцова, М. М. Пітюлич, О. В. Довгаль, В. А. Язіна, О. О. Корчинська, С. О. Малахов, О. В. Побігун, Т. К. Шпенник, В. П. Васильєв, В. В. Липчук, В. В. Головацька, П. І. Гаман, М. М. Лаврук, Т. Ю. Лужанська, Г. В. Черевко.

Серед зарубіжних вчених, які зробили значний внесок у дослідженні сільського туризму, слід відзначити таких як: С. Медлік, Дж. Мардох, Т. Марсден, М. Шнайдер, Л. Пшезборська, О. В. Айгістова, Ю. В. Забаєв, А. И. Сеселкин, Е. Вирвіч, Е. Скшипек, А. П. Дуровіч.

Упродовж останніх років, науковці працюють над однією із найважливіших питань для України, а саме – зникнення українських сіл, а з ними традицій, звичаїв та побуту, що має негативний вплив для іміджу країни та її туристичного різноманіття.

Занепад українського села обумовлений низкою причин, таких як: безробіття, а внаслідок міграція селян, низький соціальний захист, демографічна криза і т.д.

За офіційними даними Державної статистики України, станом на 1 січня 2019 р. сільські населені пункти в загальному складають 28 376 тис. одиниць, однак, у 8,5 тис. з них за останні три роки не було зафіксовано народження жодної дитини, тому ці територіальні одиниці вже починають занепадати [4].

Наукові дослідження свідчать про те, що індустрія туризму є невід'ємною структурою у відродженні та соціально-економічному розвитку села, а саме

сільський туризм, який здатний вирішити нагальні питання та проблеми сільських поселень.

Тому, автор обрав тему своєї кваліфікаційної роботи «Сільський туризм в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку».

Об'єктом дослідження авторами було обрано сільський туризм в Україні.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів підвищення ефективності розвитку сільського туризму в сільській місцевості України.

Метою дослідження є визначення стану, основних проблем та перспектив розвитку сільського туризму в Україні.

Для реалізації зазначеної мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- визначити сутність та особливості сільського туризму;
- проаналізувати типологію, стан, проблеми та перспективи розвитку сільського туризму;
- дослідити особливості становлення сільського туризму в Україні;
- розглянути світовий досвід сільського туризму;
- обґрунтувати шляхи розв'язання проблем українського села у соціально – економічному аспекті.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та особливості сільського туризму

В Україні ситуація у туристичному секторі змінилася корінним чином, тому що змінилася форма «туристичного продукту». Усе це сприяло появі нових напрямів у туризмі, одним з яких є сільський туризм [5, с. 85].

Отже, туризм – це «тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування» [6].

Нині, поняття «сільський туризм» помилково ототожнюють з такими поняттями як «зелений або еко-туризм» та «агро-туризм», але сільський туризм має значно ширше поняття та спектр надання послуг, тому авторами було проведено дослідження та виявлена різниця між цими поняттями [7, с. 56].

У британському словнику з подорожей, туризму та гостинності С. Медліка (1993 р.) визначено наступне:

Сільський туризм відноситься до класифікації відпочинкового туризму, який територіально належить до села. Цей вид туризму передбачає розвиток туристичних маршрутів, атракцій, що відповідають сільському туризму, сільськогосподарських та народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів із провідниками та екскурсоводами [8, с. 22].

Еко-туризм є синонімом до таких понять як «зелений туризм» та «природний туризм». Сутність екологічного туризму полягає у здійсненні подорожі туристом, яка є сприятливою для навколишнього середовища. Такі подорожі територіально здійснюються у місцях, які мають природничу цінність, а саме національні та ландшафтні парки, тощо [8, с. 24].

Агро-туризм (farm tourism), в свою чергу, теж належить до відпочинкового туризму та є одним із видів сільського туризму, що тісно пов'язаний із сільським

господарством, аграрним середовищем та агропродуктами та має вужче поняття ніж сільський туризм [9, с. 152].

Зв'язок між цими поняттями наведений на *рис.1.1*, де еко-туризм (зелений) та агро-туризм є складовими сільського туризму.

Рис.1.1. Зв'язок між поняттями «сільський туризм», «агротуризм» та «еко-туризм»

Джерело: розроблено авторами за матеріалами [9, с. 171].

Основною різницею між зеленим або еко-туризмом і сільським туризмом є територіальна обмеженість останнього. Якщо зелений або еко-туризм належить до будь-якої форми туризму, який так чи інакше має відношення до природнього середовища, то сільський туризм зосереджений лише на сільських територіях.

Сільський туризм, агро-туризм та еко-туризм відрізняються основними цілями використання вільного часу, їхня головна різниця полягає у базових мотивах подорожування.

Базові мотиви подорожування можна розділити за компонентами. Отже, основні компоненти, що мотивують туристів здійснювати подорожі до сільської місцевості можна об'єднати в єдиний сільський туристичний простір, що поділяється на:

- сільська спадщина (церкви, замки, традиції, обряди, архітектура);

- сільська діяльність (риболовля, полювання, збір грибів, верхова їзда, прогулянки);
- сільський побут (їжа, музика, сільське господарство, свята, події, ремесла);
- сільська місцевість (водойми, ліси, гори, пейзажі).

Сільський туризм – це форма проведення вільного часу у вигляді стаціонарного відпочинку, тоді як базовою метою еко-туризму виступає активне відкриття дикої природи, традицій і культури, їх глибоке пізнання й сприйняття [7, с. 61].

Спільне між цими поняттями є те, що обидва об'єкти можуть розміщуватися на території, що належить сільським радам, здатні функціонувати у формі комплексних об'єктів, організовує житловий фонд як з урахуванням базових умов, так і підвищеного рівня комфорту. Таким чином, сільський туризм узагальнює в собі всі вище наведені поняття.

Однією із особливостей сільського туризму є те, що він не потребує великих капіталовкладень, але виступає як важливий чинник стабільного та динамічного зростання надходжень до бюджету країни. Даний вид туризму активізує розвиток багатьох галузей економіки, таких як: торгівля, транспорт, зв'язок, сільське господарство тощо.

Окрім цього, сільський туризм має вплив на соціальні умови та екологічні процеси. Тому статистика сільського туризму повинна аналізуватись за трьома аспектами:

1. як галузь економічної статистики, адже ґрунтовно та глибоко простежує стан, закономірності та тенденції розвитку туристичної індустрії, вплив різних економічних подій на цей процес шляхом збирання, обробки, аналізу й узагальнення статистичних даних;
2. як галузь соціальної статистики, тому що вивчає вплив туризму на соціальні умови та процеси суспільного життя населення;
3. як галузь екологічної статистики, оскільки аналізує взаємозв'язок розвитку сільського туризму зі становищем екосистеми регіону.

Потреба в статистичних дослідженнях сільського туризму безпосередньо виникає у туристів, працівників туристичної галузі, підприємців, інвесторів, представництв державних та регіональних органів влади, які не мають прямого зв'язку із сільським зеленим туризмом, але виявляють зацікавленість у його позитивних наслідках для економічної, соціальної та екологічної сфери життєдіяльності [10, с. 77].

Сільський туризм має соціально-економічне значення для держави за наступними факторами:

- стимулює розвиток місцевої інфраструктури;
- вирішує проблеми сільських господарств, що займаються сільським туризмом;
- активізує місцевий ринок праці, надаючи робочі місця, що перебувають у дефіциті, тим самим затримують процес міграції місцевого населення;
- сприяє збереженню етносу, традицій та самобутності українців;
- створює умови для відпочинку туристів різних бюджетних категорій;
- сприяє підвищенню культурного рівня та екологічної свідомості мешканців [11, с. 133].

Екологічна особливість та цінність сільського туризму полягає в тому, що він мінімізує негативний вплив на навколишнє середовище, впливає на збереження природних територій та пропагує використання екологічно безпечних технологій. Окрім цього, сільський туризм також має ряд наступних особливостей:

- відродження та розвиток традиційної культури;
- населення урбанізованих територій з масовою культурою мають можливість пізнати справжні українські традиції;
- етно-культура села репрезентує Україну на світовому ринку та приваблює іноземних туристів.

Оцінюючи привабливість туристичного продукту, визначають такі особливості сільського туризму:

- відпочинок у екологічно чистому середовищі;
- ознайомлення з сільською культурою, традиціями, ремеслами;
- сімейна атмосфера;
- цікавий відпочинок для дітей;
- контакт з природою;
- участь у житті сільського господарства.

Зазначені особливості послуг у сільському туризмі можуть задовольнити такі потреби потенційних туристів як: відпочинок, оздоровлення, поліпшення фізіологічного та психічного стану людини, потреба в новому досвіді, отриманні нових вражень та знань про природу, тварин, життя села, ізоляція від інших туристів чи великих груп людей, зміна роду діяльності тощо [12, с. 105].

Оселі сільських родин можуть бути місцем проживання та харчування еко-туристів. Відносно нещодавно з'явилось нове поняття еко-агротуризм (або агро-екотуризм), що передбачає відпочинок у селян, які вирощують сільськогосподарську продукцію із застосуванням екологічних методів.

В даному випадку агро-туризм поєднується з екологічним сільським господарством. Наведені вище поняття, пов'язані з сільським туризмом і еко-туризмом, знайшли своє застосування для визначення форм туристичного руху в Україні.

Нині, сільський туризм охопив широкий спектр форм відпочинку на селі: від стаціонарного відпочинку у сільській місцевості та відпочинку в туристичних центрах і на курортах, що розташовані у селищах і малих містах (аналог Bad&Breakfast), до відпочинку у сільських садибах.

Найважливіша роль сучасності полягає в орієнтації суспільства на екологічність відпочинку та збереження навколишнього середовища, тому були задіяні, а деякі спеціально створені наступні види туризму, такі як: зелений туризм, сільський туризм, агро-туризм, відпочинковий туризм, сільський еко-туризм, агро-рекреаційний туризм.

Тому, автор провів порівняльну характеристику названих видів туризму для наочності наявних різниць між ними та їх ефективності в екологічній проорієнтації.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика складових сільського туризму

Ознаки	Складові сільського туризму				
	Зелений туризм	Сільський туризм	Агро-туризм	Сільський Еко-туризм	Агро-рекреаційний туризм
За віковою ознакою	Молодь, школярі та сім'ї з дітьми	Молодь та пенсіонери	Сім'ї з дітьми та пенсіонери	Молодь та пенсіонери	Молодь та пенсіонери
За використанню природних ресурсів	Лісопарки, гідропарки, дендропарки, ботанічні сади та інші ландшафтні комплекси	Рослинний світ та рельєф	Річки, печери, водні об'єкти, флора та фауна, кліматичні умови	Рослинний світ, рельєф	Рослинний світ, рельєф
За метою туру	Відпочинок серед природи з емоційними, естетичними цілями	Ознайомлення з умовами сільського життя	Пізнавальний та відпочинковий	Оздоровчі, естетичні або пізнавальні	Освіта чи активне залучення до традиційних форм господарювання
За терміном перебування	Тривалі	Тимчасове перебування	Тимчасове перебування	Тимчасове перебування	Тривалі
За кількістю відвідувачів	Індивідуальні сімейні тури	Індивідуальні тури	Індивідуальні сімейні тури	Індивідуальні	Масові
За наданням послуг	Спостереження за життям тварин, рослин, збирання трав та ін..	Догляд за домашніми тваринами, робота на скотному дворі	Робота на фермі, огороді, саду	Робота на огороді, в саду та участь в ярмарках, фестивалях	Робота на дачних та присадибних ділянках
За територією	Природні ландшафти	Сільська місцевість	Сільська місцевість	Природно-заповідний фонд	Сільська місцевість (на базі підсобних господарств)
За засобами розміщення	Кемпінги	Фермерські будиночки, садиби	Фермерські будиночки	Садиби	Готелі, садиби

Джерело: розроблено авторами за матеріалами [13, с. 45].

У багатьох країнах еко-туризм і сільський туризм – взаємодоповнюючі й взаємозалежні поняття. Окрім того, ряд родинних – «м'яких» за впливом на

середовище й місцеві громади та близьких за мотивацією – видів туризму (включаючи сільський, фермерський, агро-туризм, спортивний, та ін.) нерідко поєднується в єдину сферу еко-агротуризму. Про це свідчить досвід європейської організації, що включила цей термін у свою назву – European Centre for Eco Agro Tourism (ECEAT). Таким чином, сільський туризм, аграрний туризм і еко-туризм відрізняються основними цілями використання вільного часу [13, с. 46].

Сільський туризм передбачає стаціонарний відпочинок з можливістю радіальних виїздів, походів та залученням до традиційних видів сільського господарства. Еко-туризм – це безперервний рух, ознайомлення з природою, традиціями, культурою певного середовища, а аграрний туризм являє собою відпочинок із залученням рекреанта до сільськогосподарської діяльності.

Отже, поняття «сільський туризм» - це вид туризму, що просторово обмежується територією сільських поселень, їх оточенням, прилеглими територіями та землями, що використовуються або використовувалися в сільськогосподарському виробництві.

Також поняття «сільський туризм» часто ототожнюється з поняттям «агро-туризм». Але, дотримуючись класифікації, прийнятої у світі, знак рівності між названими термінами не можна ставити. Поняття «сільський туризм» за суттєвим наповненням значно ширше порівняно з поняттям «агро-туризм».

Іншими словами, можна стверджувати, що агро-туризм є однією з найпоширеніших (особливо в країнах із фермерською організацією агробізнесу) форм сільського туризму.

Згідно з цим, сільський туризм – це багатогранне явище, яке можна розглядати з різних точок зору:

- як специфічний вид туристично-рекреаційної діяльності, що відбувається в сільській місцевості;
- як форма приватного підприємництва в сільській місцевості, що за певних умов може стати джерелом значних фінансових доходів селянських сімей та місцевих бюджетів;

- як спосіб підтримки сталого розвитку сільських територій шляхом ефективного, збалансованого використання природних, історико-культурних та людських ресурсів, збереження та просування етнічно-культурної ідентичності селянства, захисту та сприйняття навколишнього середовища.

Тому сільський туризм є специфічною формою відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної й етнографічної спадщини регіону [14, с. 25].

Також, поняття сільський туризм трактує собою як багатофункціональне, системне та комплексне явище, що активно поширюється у аграрному секторі та сприяє економічному та соціальному розвитку сільських територій і має низку специфічних характеристик, таких як: інтенсивність використання ресурсів, організація сервісу, набір складових рекреаційного продукту, тощо [15].

Деякі туристичні послуги можуть надаватись як на сільських територіях, так і в місті, а саме: кінні та велосипедні прогулянки, гастрономічний туризм, відвідування прибережних зон. Тому при комбінуванні різних туристично-відпочинкових занять, межа між сільським та міським туризмом може бути несуттєвою.

Але основною організаційною відмінністю сільського туризму є те, що організаційні туристські послуги надають особи різних професій (сільськогосподарські робітники, працівники сфери побутового обслуговування, вчителі, тощо), тобто ті особи, які безпосередньо проживають у сільській місцевості. Представники фахової освіти (інструктори, агенти, екскурсоводи), надають послуги у міській місцевості.

Основним показником сільського туризму є зміцнення психологічного та фізичного здоров'я людини, в той час як міський туризм не забезпечує туриста повною релаксацією, оскільки він перебуває в урбанізованому середовищі.

Авторами було проведене дослідження основних відмінностей між «сільським» та «міським» туризмом, яке відображене на таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Відмінності між «міським» і «сільським» туризмом

Міський туризм	Сільський туризм
Мало відкритого простору	Багато відкритого простору
Поселення понад 10000 тис. осіб	Поселення до 10000 тис. осіб
Сезонні фактори мають незначний вплив	Сезонні фактори відіграють основну роль
Урбанізоване середовище	«Природне» середовище
Великий спектр видів діяльності у закритих приміщеннях	Основні туристські послуги надаються на відкритому просторі
Розвинута інфраструктура	Слабо розвинена інфраструктура
Туристські організатори – національні фірми	Туристські організатори – місцеві підприємницькі структури
Працівники з спеціалізованою освітою	Працівники за різним фахом, без спеціалізованої освіти

Джерело: розроблено авторами за матеріалами [16, с. 128].

До основних переваг сільського туризму належать:

- Забезпечення розміщення туристів у сільській місцевості, тобто там, де готельна промисловість відсутня;
- Забезпечення роботою місцевих ремісників;
- Збереження місцевих традицій, звичаїв та побуту;
- Стимулювання безпосереднього збуту сільсько-господарської продукції;
- Сприяння усвідомленню міськими туристами значенню сільського середовища;

Підвищення стандартів та покращення якості сільських осель, безпосередньо тих, які є місцем тимчасового проживання туристів;

Покращення рівня життя селян.

На протипагу переваг сільського туризму є певні недоліки, такі як:

- Сільський туризм створює соціальне розшарування сільських громад, так як даним видом туризму мають змогу займатись більш заможні селяни;

- Туристичний сезон припадає на сезон польових робіт, що створює певні труднощі для туристичного руху та господарів агро-осель;

Отже, сільський туризм – це проведення вільного часу в сільському середовищі з використанням послуг розміщень, таких як агро-оселі та їх видів, пізнання сільського побуту, культури та традицій сільської місцевості, а також безпосередньо участь у житті селян виконуючи з ними сільськогосподарські роботи.

Основними перевагами сільського туризму є його самобутність та унікальність, усвідомлення туристами із урбанізованих міст значення сільських територій, зростання робочих місць, а з цим соціально-економічного рівня життя селян.

1.2. Правові умови забезпечення діяльності у сільському туризмі

Одним із пріоритетних напрямів розвитку аграрного сектору економіки України у цілому та сільських територій зокрема є піднесення функціонування сільського туризму. Проте необхідно зазначити, що належні умови для повної реалізації даної діяльності сьогодні в Україні не забезпечені.

Сама проблема полягає у недосконалості нормативно-правового забезпечення даного виду діяльності. Саме тому дослідження правових умов забезпечення діяльності у вказаній сфері є актуальним завданням аграрно-правової науки і потребує поглибленого аналізу.

Будь-яка діяльність при наявності економічних, соціальних та екологічних чинників повинна бути врегульована та мати умови забезпечення. Щодо господарської діяльності, то вона діє за таким принципом як свобода. Але ця «свобода» у даному контексті не означає незалежної практичної реалізації лише прав суб'єкта, на нього покладаються також відповідні обов'язки.

Діяльність у напрямі сільського туризму має певні особливості, які потребують врегулювання чинним законодавством країни. Винятковість даних відносин полягає у тому, що основним об'єктом такої діяльності є землі

сільськогосподарського призначення, їх природні ресурси та сільські населенні пункти, які є основною базою для здійснення сільського туризму та реалізації послуг даного напрямку туристичної галузі.

Наступним своєрідним об'єктом досліджуваних правових відносин є сільськогосподарська продукція, що виготовляється сільським населенням і використовується у тому числі для забезпечення харчування відпочиваючих.

Також об'єктом у цих відносинах виступає сільська садиба та сільськогосподарське майно особи, яка надає такого роду послуги «сільським» туристам.

Отже, суттєвою умовою та базою для розвитку сільського туризму є потенціал сільськогосподарського виробництва, у тому числі особистих селянських господарств.

Одним із чинників, що має вплив на розвиток сільських територій є функціонування сільського туризму, а саме підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності, що у свою чергу впливає на забезпечення виконання однієї зі стратегічних цілей державної аграрної політики – забезпечення продовольчої безпеки.

Склад осіб, які надають послуги у сфері сільського туризму та виступають суб'єктом у даних правових відносинах є специфічним. Все це свідчить про наявність особливих відносин, які мають бути певним чином унормовані, у тому числі і шляхом встановлення обмежень. При цьому їх характер не повинен перешкоджати здійсненню діяльності суб'єкта. У літературі такі обмеження визначають як звуження суб'єктивних прав особи шляхом нормативного закріплення заборон, умов чи зобов'язань щодо провадження певної діяльності.

Під умовами у свою чергу розуміють певні спеціальні, додаткові правила реалізації суб'єктивних прав особи [17, с. 43]. До них зокрема відносяться такі, як державна реєстрація, стандартизація і сертифікація.

Сільський туризм – це заснований на договорі специфічний вид туризму, що має відпочинковий, пізнавальний, рекреаційний або оздоровчий характер, зосереджений на сільських територіях і безпосередньо пов'язаний з наданням

послуг (з проживання, екскурсійного та інформаційного забезпечення, харчування тощо) фізичним особам шляхом використання майна, земельних ділянок та трудових ресурсів осіб, які займаються сільськогосподарською діяльністю або проживають у сільській місцевості, а також природного, культурного, етнографічного та соціального потенціалу регіону.

Як уже зазначалося, суб'єктний склад осіб, що надають послуги у сфері сільського туризму, є специфічним. Головною його відмінністю від інших видів туризму є те, що туристичні послуги у цій сфері можуть надаватися фізичними особами на базі майна особистого селянського господарства, що згідно зі ст. 1 Закону України від 15 травня 2003 р. «Про особисте селянське господарство» є одним з основних видів його діяльності [18].

На думку експертів даної діяльності необхідно розширити коло таких суб'єктів, наприклад, шляхом фермерських господарств, а також осіб, які отримали земельні ділянки для будівництва та обслуговування жилого будинку і господарських будівель (присадибна ділянка) та індивідуального дачного будівництва.

Зацікавленість до агротуристичної діяльності проявляють також проявляють інші сільськогосподарські підприємства, адже ця діяльність потенційно може стати додатковим джерелом прибутків.

На нашу суб'єктивну думку законодавство не містить обмежень у виборі форми ведення діяльності у сфері сільського зеленого туризму.

Аграрні виробники товарів будь-яких організаційно-правових форм можуть надавати такі послуги, але за умови, що ця діяльність буде мати допоміжний характер, адже первинним для них має бути виробництво сільськогосподарської продукції.

Основною послугою сільського туризму є надання туристам тимчасового проживання в умовах сільської садиби. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» така господарська діяльність не потребує державної реєстрації, проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних

відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, перероблення та споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків і надання послуг із використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського туризму [18].

Порядок надання фізичними особами послуг з тимчасового розміщення передбачений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. «Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» [19].

Суб'єкти підприємницької діяльності, такі як власники садиб або їх орендарі можуть надавати послуги розміщення як платно так і безоплатно без державної реєстрації на обмежену кількість місць, а саме не більше 30.

На думку Н.В. Черкаської та О.І. Шейкіна дана норма не враховує специфіку окремих сфер з надання послуг по тимчасовому розміщенню і є загальною [20, с. 810]. Необхідними підставами для обов'язкової реєстрації діяльності у сфері сільського зеленого туризму як підприємницької автори вважають наявність 10 та більше місць для одночасного прийому туристів та/або перевищення сумарного річного доходу від такої діяльності річного розміру прожиткового рівня у розрахунку на кожного члена родини.

Вважаємо, що така пропозиція науковців суперечить вимогам закону, адже метою підприємницької діяльності, яка потребує державної реєстрації, є прибуток, а не дохід, тим більше на рівні прожиткового рівня, який відповідно до Закону України «Про державний бюджет на 2019 р.» складає всього 4173 грн. [21]. Впровадження цієї норми лише погіршить і без того скрутне економічне становище селянина, якому доведеться сплачувати податки як господарюючому суб'єкту.

Отже, державна реєстрація може виступати обов'язковою умовою функціонування сільського зеленого туризму лише у разі, коли мова йде про юридичну особу чи фізичну особу підприємця. У межах особистого селянського

господарства така діяльність підлягає реєстрації у порядку і на умовах, передбачених зазначеною постановою.

Разом із тим, ст. 7 Закону України «Про особисте селянське господарство» для його членів передбачений обов'язок надавати сільським, селищним, міським радам необхідні дані щодо їх обліку, який здійснюється відповідно до Порядку обліку особистих селянських господарств сільськими, селищними та міськими радами, затвердженому наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 14 квітня 2017 р.

Впровадження даної норми лише погіршить економічне становище селянина, якому доведеться сплачувати податки як господарюючому суб'єкту. Отже, державна реєстрація може виступати обов'язковою умовою функціонування сільського зеленого туризму лише у разі, коли мова йде про юридичну особу чи фізичну особу підприємця.

У межах особистого селянського господарства така діяльність підлягає реєстрації у порядку і на умовах, передбачених зазначеною постановою. Разом із тим, ст. 7 Закону України «Про особисте селянське господарство» для його членів передбачений обов'язок надавати сільським, селищним, міським радам необхідні дані щодо їх обліку, який здійснюється відповідно до Порядку обліку особистих селянських господарств сільськими, селищними та міськими радами, затвердженому наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 14 квітня 2017 р. [18].

Суб'єктний склад осіб, що надають послуги у сфері сільського туризму має свою специфіку. До таких осіб належать не професійні туристичні заклади, а сільське населення, яке займається веденням особистого селянського господарства, використовуючи при цьому наявні ресурси та власне житло.

Сільське населення як суб'єкт господарювання створює комплексне обслуговування туриста на селі, до якого входить: тимчасове розміщення туриста, харчування, що складається із власної виробленої продукції, трансфер, екскурсійне та інформаційне забезпечення. Інструментом, за допомогою якого забезпечується якість наданих послуг, виступає сертифікація.

Сертифікація – процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавчим вимогам. Це один зі способів підтвердження відповідності товару чи послуги висунутим вимогам, що передбачені стандартом.

Отже, основним завданням сертифікації і стандартизації є забезпечення належної якості наданих послуг. Але це завдання може бути досягнуто лише шляхом реалізації зазначених нормативів. У чинному ж законодавстві спеціальні правові норми щодо нормування, стандартизації та сертифікації у сфері сільського туризму відсутні, а загальне законодавство не враховує специфіку цієї діяльності і не містить приписів щодо обов'язковості її сертифікації.

На думку авторів, доречно погодитись із пропозицією науковців, які пропонують затвердити спеціальний національний стандарт України «Послуги туристичні. Туризм сільський. Загальні вимоги» [22, с. 105]. При розробці системи стандартів діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму слід брати до уваги специфічні фактори, притаманні лише цій сфері діяльності.

Водночас, слід погодитися з думкою О.В. Кафарського, що визначення та вимірювання якості послуг є проблематичним завданням, адже ефективність роботи господарів у сфері сільського туризму важко піддається управлінню, оскільки низька продуктивність може бути зумовлена відсутністю попиту з боку споживачів, інфраструктурою села чи погодніми умовами, а не низькою якістю послуг [23, с. 44].

До основних вимог та критерій за якими здійснюється сертифікація об'єкту повинні належати такі як:

- організація харчування та проживання, де важливо здійснювати екологічну оцінку ділянки на якій вирощується харчова продукція;
- організація дозвілля, до якого належить екскурсійне забезпечення туриста, де важлива оцінка інформаційного наповнення екскурсії та відвідуваних destinations;

- навколишнє природне середовище;
- безпека відпочиваючих.

Якщо загальні положення щодо безпеки у галузі туризму визначаються Законом України «Про туризм», то специфічні повинні бути врегульовані спеціальним законодавством, у тому числі і державним стандартом, адже небезпека для туриста може виходити від сільськогосподарських об'єктів, які використовуються у цій діяльності, наприклад, від тварин, неперероблених харчових продуктів та ін.

Якщо туристи задля атракції залучаються до сільськогосподарських робіт, небезпеку можуть становити технічні засоби, обладнання, агрохімічні речовини. У зв'язку з цим важливою гарантією безпеки туристів і необхідною умовою функціонування сільського зеленого туризму є належна правова регламентація стандартизації та сертифікації послуг у цій сфері.

Отже, основною проблемою є недосконалість нормативно-правового забезпечення сільського туризму в Україні. Слід зазначити, що запорукою належного правового регулювання і успішного розвитку сільського туризму в Україні є вдосконалення та реалізація умов цієї діяльності, запровадження спеціальних державних стандартів із широкою номенклатурою сервісних та екологічних показників.

Зазначені проблеми слід вирішувати з огляду на правовий режим земель сільськогосподарського призначення, необхідність збереження навколишнього природного середовища на рівні світових екологічних стандартів та з урахуванням особливостей правовідносин, що виникають у зазначеній сфері.

1.3. Світовий досвід сільського туризму

Сільський туризм є одним із найперспективніших напрямків розвитку села, оскільки є альтернативою його індустріалізації і засобом підвищення рівня життя сільського населення. На українських територіях цей вид туристського бізнесу почав розвиватись відносно нещодавно та не досягнув значної

популярності, однак у багатьох країнах світу сільський туризм успішно розвивається та займає одне із перших місць в індустрії туризму.

Першість у започаткуванні сільського туризму належить таким країнам як Франція та Швейцарія. На початку XVIII ст.. у французьких та швейцарських Альпах з'явилися перші гостьові шале, які були популярні серед британських експедиторів.

Активізація розвитку сільського туризму в європейських країнах на початку 70-х рр.. обумовлюється декількома причинами, такими як:

- нестабільність економіки в аграрному секторі та пошук методів подолання низької зайнятості населення;
- стрімкий розвиток масового туризму та його комерціалізації в зв'язку з чим популяризація альтернативного виду туризму, а саме заохочення туристів до активного відпочинку у природному середовищі та в оточенні місцевого населення.

Тому в 1990-х рр.. національні організації сільського туризму в Європі об'єдналися в Європейську федерацію фермерського та сільського туризму (Euro Gites).

Основним завданням якої є популяризація відпочинку на сільських територіях, дослідження потенціалу та збереження сільського туризму, сприяння розвитку зеленого туризму в аграрних районах Європи, інвестування проектів розвитку сільського туризму, що пропагують збереження традицій, етнокультури та ландшафту сільських територій.

Також федерація займається наданням консультацій, допомагає у рекламному спектрі, проводить навчальні тренінги для організаторів сільського туризму.

Основними проблемами, що були вирішені за сприянням Європейської федерації фермерського та сільського туризму у більшості сільських регіонах Європи на початку XXI ст.. стали транспортна віддаленість осередків відпочинку та їх рекреаційна не облаштованість.

За наступними дослідженнями було встановлено, що сільський туризм у таких країнах як: Франція, Італія, Австрія, Польща, Німеччина, Іспанія є невід'ємною складовою комплексного соціально-економічного розвитку села та визначає необхідність використання потенціалу сільського туризму як основний чинник у подоланні безробіття сільського населення та покращення інфраструктури економічного розвитку сільської місцевості.

Лідером європейського сільського туризму визнана Італія, що одержує щорічно прибуток від нього приблизно в розмірі 350 млн дол. У Швейцарії доходи від туризму становлять 15 млрд дол. на рік, з яких: 10 млрд дол. забезпечують фермери в гірських місцевостях [24].

Як наслідок, з'явилися певні моделі ведення сільського туризму на Європейських територіях, це такі як:

- Британська модель. В її основі лежить спільне проживання власника ферми і туристів, а також відкрита можливість займатися риболовлю, пішими та кінними прогулянками.
- Німецька модель. Її основними елементами є спільна з фермером робота в полі і участь в різних народних фестивалях і святах.
- Французька модель – це кулінарія і виноробство. При даній моделі туристам надають окремий будиночок, повний набір місцевої кухні та відкритий доступ до місцевого винного льоху.
- Італійська модель схожа з французькою, але окрім кулінарії і вина, пропонується розважальна програма з історичними пам'ятками.
- Чеська сільська місцевість приваблює відпочинком у відомих виноробних регіонах і областях, що межують із заповідними територіями.
- Польська модель відрізняється чітким розмежуванням господарств, які приймають туристів на ті, для яких це єдиний бізнес, і ті, які розглядають туристичну діяльність як джерело додаткового доходу.

Деякі інші особливості були виділені авторами у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Особливості розвитку сільського туризму у країнах ЄС

Країна	Особливості
Італія	Агротуристичний бізнес тісно пов'язаний з курортним. Міжнародна спеціалізація – гастрономічний і дегустаційний туризм.
Австрія	Зайнятість гостей – збирання трав, приготування молокопродуктів, вигін худоби, активний гірський та екологічний туризм.
Фінляндія	Будиночки без господарів, розміщені на берегах заповідних озер і річок.
Румунія	Діє Національна асоціація сільського і культурного туризму. Спеціалізація – етнографічний і гастрономічний туризм.
Угорщина	Податкові пільги. Міжнародна спеціалізація – кінний туризм.
Польща	Відсутність тісного зв'язку з традиціями країни. Тільки ночівля та харчування.
Франція	Приморські агросадиби, кінні ферми, винні агросадиби, гірськолижні шале, агро-котеджі, замки, рибальські будинки.
Іспанія	Сільські готелі на Канарських і Балеарських островах, а також у переобладнаних монастирях та історичних замках.
Данія	Діє Національна асоціація агро-туризму. Спеціалізація – велосипедний туризм.
Ісландія	Категоризація номерів на три категорії, категоризація гостьових будинків (А, В, С, D, Т, F, G).
Німеччина	Більшість туристів приїждить для участі у міжнародних ярмарках і торгових шоу.
Велика Британія	Доступні ціни, спеціальні знижки для дітей, друкуються рекламно-інформаційні каталоги сільського туризму.

Джерело: розроблено авторами за матеріалами [25].

В інших країнах Європи існують свої особливості сільського туризму, але в основному всі вони зводяться до вищенаведених.

Згідно з офіційними статистичними даними ЮНВТО, «сільські» подорожі нині займають від 7 до 20 % у загальному обсязі турпоїздок. Темпи росту сільського туризму оцінюються від 10-20 % до 30% у рік (для пригодницького туризму, до складу якого він входить за статистикою ЮНВТО), а його частка в доходах від міжнародного туризму сягає 10-15 %.

А в Іспанії, наприклад, діє національна програма з розвитку цього виду відпочинку – «Turismo Rural».

Нині, в країнах Західної та Середньої Європи сільське оточення відіграє значну роль у використанні вільного часу та розвитку туристичної індустрії (рис. 1.2).

Отже, з рис. 1.2. маємо наступні висновки, що майже 1/5, всіх туристських подорожей у країни ЄС здійснюються у сільських регіонах, а саме: Голландія – 39%, Данія – 35%, , Німеччина – 34%, Великобританія, Франція та Португалія – 29%, Іспанія та Ірландія – 27 %.

Ефективний розвиток сільського туризму в цих країнах відбувся за сприяння органів місцевого самоврядування, основними завданнями яких є підготовка території для майбутніх інвесторів, утримання доріг у належному стані, будівництво спортивних та рекреаційних об'єктів, організація маркетингових заходів, підтримку навчань та агро-туристичного консультування [27, с. 24].

Більшість країн визначають сільський туризм головним напрямом охорони та відтворення національних сільських ландшафтів, тому цей вид туризму заохочується на національному рівні та розглядається як складова Програми комплексного соціально-економічного розвитку села.

У розвинених країнах туристичні поїздки до сільської місцевості займають друге місце після відпочинку на морі. В Західній Європі кількість ліжко-місць для відпочиваючих у сільській місцевості в оселі у господарів дорівнює кількості ліжко-місць у готелях [28, с.29].

Також, завдяки підтримки малого бізнесу зі сторони ЄС, підприємництва досягли значних результатів у покращенні рівня послуг та стандартів, що як наслідок сільська гостинність наблизилась до загальноприйнятої міської.

Відтак, постає необхідність в описі та детальному дослідженні категоризації нічліжних закладів типу «Bed & Breakfast» (від англ. – ліжко та сніданок), концепція яких належить США. Отже, нині до сектора сільського туризму прийнято відносити такі категорії нічліжних закладів типу «B & B» як:

- В & В cottage – тип розміщення, умовами якого є тимчасове проживання протягом 6-7 днів, в окремому виїнятому котеджі, у рекреаційних зонах на території сільської місцевості (також є можливість розміщення котеджів у курортних містах та передмістях). Такі типи котеджів у світі, зазвичай, здаються в горах, на узбережжі морів або озер. В Україні також формується мережа агро-котеджів у Карпатському регіоні.
- В & В farm vacation – це заклади, що спеціалізуються на сімейному відпочинку з дітьми у сільській місцевості в якій наявні рекреаційні ресурси. Також, такий тип закладу розрахований на сезонне перебування дітей різних вікових груп під час літніх канікул.
- В & В homestay – це тимчасове проживання протягом 5-7 днів, у сільській оселі разом із її господарями, в окремо відведений кімнаті. Перебування в агро-оселі надає можливість гостю залучитися до традицій, духовної культури та побуту сільської родини.
- В & В farmstay – це тимчасове проживання (здебільшого 5-7 днів) в оселі фермера або у кемпінгу на території фермерського господарства. Гості фермера мають можливість купувати й споживати його продовольчу продукцію та брати участь в окремих сільськогосподарських роботах на фермі [29].

Сільський туризм на початку XXI ст.. був визнаний експертами ЮНВТО як один із перспективних напрямів розвитку індустрії. У постіндустріальних країнах обсяги надання туристських послуг нині практично в 2-4 рази перевищують обсяги зростання курортного сервісу та готельної бази в цих країнах [30, с. 181].

За віковим параметром, послугами сільського туризму користується переважно молодь (до 33 років), яка проживає у великих містах – понад 100 тис. жителів, в загальному цей сегмент становить 86, 7 % від сумарної чисельності «сільських» туристів.

Незалежно від того, що сільський туризм зародився у Європі, лідируючі позиції за масштабами розвитку впродовж останніх 10 років утримують США.

За останніми дослідженнями Асоціації індустрії подорожей Америки було виявлено, що майже 2/3 усіх повнолітніх громадян США (87 млн. осіб), здійснили мінімум одну подорож в сільську місцевість з метою відпочинку.

Сучасна індустрія подорожей є третім за величиною бізнесом в Америці у структурі сфери послуг, перше і друге місце займають медичне обслуговування та ділові послуги відповідно. Зайнятість цієї галузі становить близько 8 млн. працівників, щорічна сума прибутку складає понад 564 млрд. дол.

Щодо Європи, варто відзначити вагому державну підтримку програм залучення сільських громад до зеленого й агро-туризму. Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного підйому своїх сільських територій.

За підрахунками експертів Європейського банку реконструкції та розвитку, облаштування в місті вихідця з сільської місцевості в 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя і роботи в селі.

Нині у західній Європі наявність ліжка-місць у приватних агро-оселях тотожна кількості місць в готелях Європи.

Для того щоб визначити в чому саме полягає набутий досвід у сільському туризмі країн світу необхідно детально проаналізувати категоризацію сільського житла та їх видів для туристів.

Отже, одна з країн, що запровадила цікавий досвід категоризації є Ісландія. Унікальність країни полягає в тому, що 70 % її території займає сільська місцевість. Усі агро-оселі поділяються на I-III категорію, а також не категорійні умови (сніданок обов'язковий):

- I категорія: звичайні кімнати з ліжками, які щоденно прибирають, забезпечують чистими рушниками. Для постояльців відкритий доступ до спільної вітальні.

- II категорія: також кімнати з ліжками, з щоденним прибиранням, чистими рушниками, але з умивальниками у кімнаті, мають кращу умебльованість.
- III категорія: на доповнення до умов II категорії всі кімнати мають ванну кімнату.

Окрім категоризації номерів, також проводиться категоризація гостьових будинків (категорії A, B, C, D, E, F, G).

Загальні вимоги до будинків такого типу зводяться до таких пунктів:

- будинок має бути охайним і в доброму стані з централізованим водопостачанням і WC.
- будинок має бути невеликого розміру і заселений максимум однією родиною.
- пухові ковдри мають видаватися фермером, хоча гості можуть приїжджати і з власною постільною білизною.
- обов'язкові засоби приготування їжі та необхідний посуд.

Категорії A, B, C, D, E, F і G відрізняються за розмірами, наявністю додаткових засобів обслуговування і комфорту, цінами за одне ліжко-місце:

- категорія A: простий будинок, що відповідає загальним вимогам (перерахованим) і має один WC.
- категорія B: простий будинок, в якому додатково до умов категорії A є принаймні одна окрема спальня з ліжками та вітальня зі зручними кріслами.
- категорія C: будинок, в якому додатково до умов категорії B наявні душ чи ванна та холодильник.
- категорія D: будинок, в якому додатково до умов категорії C є принаймні одна спальня-люкс з комфортабельним умеблюванням і побутовою технікою.
- категорія E: будинок, в якому є лише одна кімната для гостей (ванна спільна з господарями).

- категорія F: будинок з однією кімнатою для гостей та окремою ванною.
- категорія G: будинок, в якому є одна кімната для гостей поліпшеного планування з окремою спальнею та ванною.

Основна послуга сільського туризму – це надання туристам тимчасового проживання. Сільські споруди, що облаштовані для прийому відвідувачів, в Україні прийнято називати агро-оселями. Тому, доцільно розглянути види та ознаки за якими їх розрізняють.

Агро-оселя – це приміщення, яке пристосоване для проживання і територіально розташоване в сільській місцевості, має не більше 5 кімнат з усіма умовами проживання туристів і знаходиться у приватній власності власника, який займається сільськогосподарською діяльністю або займається послуги або соціальна сфера села [31, с. 105].

Тобто поняття «агро-оселя» не включає невеликі курортні котеджі, хатини, перебудовані для розміщення туристів тощо. Агро-готель (агро-пансіонат) – це житловий будинок (група будинків) готельного типу, спеціально призначена для організації надання рекреаційних послуг населенню в сільській місцевості.

Побудова й експлуатація сільськими підприємцями у курортно-рекреаційних районах України приватних відпочинкових агро-пансіонатів є перспективним висококонкурентним різновидом сільського туризму як виду основної діяльності.

Котедж – це одноквартирний індивідуальний будинок (міський чи сільський) з невеликою земельною ділянкою. Котеджі переважно двоповерхові з внутрішніми сходами. Зазвичай на першому поверсі є загальна кімната, кухня, підсобні приміщення, на другому – спальні. Традиційний тип англійського житла виник в Англії наприкінці XVI – на початку XVII ст.

Садиба – це земельна ділянка разом з розташованими на ній житловим будинком, господарсько-побутовими будівлями, наземними та підземними комунікаціями, багаторічними насадженнями.

Такий тип агро-оселі, як бунгало має наступні характеристики:

1. невелика будівля з легких матеріалів, заміський будинок у тропічних країнах, переважно в Індії, Малайзії, що використовується для розміщення туристів; широко поширена в міжнародних молодіжних таборах;
2. легка заміська будівля з однією або кількома вітальнями, верандою, кухнею та туалетом. Як правило, такі будинки, призначені для однієї родини, в основному розташовані в туристичних заповідниках, таких як кемпінг.

В даний час в Україні діє система добровільної категоризації «Зелений маєток» та екологічна сертифікація, яку розробила Всеукраїнська спілка сільського туризму.

Схема сертифікації діє за принципом зменшення шкідливого впливу об'єкту агротуризму на навколишнє середовище, підтримки народних традицій та ремесел, підтримки місцевої економіки, розвитку екологічно чистих видів розваг та відпочинку [32, с. 25].

Бунгало також розрізняються за класом зручностей: від найпростіших хатин для мисливців до комфортабельних будиночків з досить високою орендною оплатою.

Характерно, що ціни за проживання в бунгало значно нижчі ніж в готелях або пансіонатах, це пояснюється тим, що в бунгало турист обслуговує себе сам (прибирання, харчування тощо).

Проаналізуємо класифікацію засобів розміщення туристів (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Стандартна класифікація засобів розміщення туристів

Категорія засобів розміщення	Розряд	Група
Колективні	Готелі та аналогічні заклади	<ul style="list-style-type: none"> • Готелі • Гірські готелі, тематичні готелі • Турбази • Мисливські та рибальські будинки

<i>Продовження таблиці 1.4</i>		
	Спеціалізовані	<ul style="list-style-type: none"> • Туристські приюти • Альпіністські табори • Туристські табори
	Індивідуальні засоби розміщення	<ul style="list-style-type: none"> • Стационарні наметові табори • Базові табори • Ночівлі
Індивідуальні	Індивідуальні засоби розміщення	<ul style="list-style-type: none"> • Приватне житло • Орендовані кімнати в сімейних будинках • Орендовані в приватних житлах осіб або агентств • Розміщення, що надається безкоштовно родичами або знайомими • Інші види розміщення • на індивідуальній основі (автофургони, намети тощо)

Джерело: розроблено авторами за матеріалами [32, с. 26-27].

Туристські бази (турбази) – це підприємства готельного типу, що надають групам туристів ночівля, харчування і забезпечують їх туристсько-екскурсійним, культурно-побутовим та фізкультурно-оздоровчим обслуговуванням.

Альпіністський табір (альптабір) – це спортивна база, призначена для навчання альпіністів і вдосконалення їх майстерності.

Стоянка – місце розміщення туристської групи для нічлігу, відпочинку. В пригодницькому туризмі розрізняють кілька видів стоянок - бівак, ночівлі, базовий і проміжний табору. На стоянках, як правило, використовуються намети і спальні мішки, відводяться місця для туалету, приготування їжі.

Бівак (від нім. *biwac*, фр. *bivouac*) – це місце розміщення туристської групи на маршруті для ночівлі або відпочинку. Взимку у високогір'ї бівуак іноді організовують шляхом спорудження снігових печер, хатин, ям.

Термін «проміжний табір» дуже близький за своїм змістом до терміну «бівак». Він використовується переважно у висотних (понад 6000 м над рівнем моря) походи й сходження. Його відмінність від біваку в тому, що туристи,

альпіністи залишають тут поставлені намети (або вириті снігові печери), в яких зберігається спорядження, продукти і повертаються сюди знову.

Ночівлі – це відоме і часто використовуване місце розміщення альпіністських груп під горою, на яку планується сходження.

Базовий табір – це багаторазово і тривало використовується, організований усіма учасниками групи, бівак, з якого туристи (альпіністи) відправляються на навчальні та тренувальні заняття, маршрути і сходження.

Серед індивідуальних засобів розміщення, які використовуються в екологічному і пригодницькому туризмі, варто відзначити лоджії (орендовані у місцевих жителів спеціальні будови), поширені в Гімалаях, і розміщення в приватному секторі, широко використовуване в етнографічних турах і аграрному туризмі.

Отже, світовий досвід зарубіжних країн є вагомим прикладом для наслідування нашою державою. Для України такий вид туризму як сільський є відносно новим поняттям, в той час як світові лідери, при меншій наявності ресурсів та умов стрімко займаються його розвитком та популяризацією. Тому, варто приділити більше уваги для розвитку сільського туризму, а саме дослідити та проаналізувати основні заходи, що застосовуються зарубіжними країнами.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки щодо розділу 1: «Теоретико-методологічні засади сільського туризму». Отже, сільський туризм належить до відпочинкового виду туризму, що реалізується у сільській місцевості та передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських та народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами.

Основною різницею між такими поняттями як «сільський туризм», «зелений або еко-туризм» та «агро-туризм» є те, що всі мають відношення до природнього середовища, але сільський туризм концентрується тільки на сільських територіях. Також наведені вище поняття відрізняються у базових мотивах подорожування.

Базова мета сільського туризму – це стаціонарний відпочинок, в той час як метою еко-туризму є активне дослідження дикої природи, пізнання традицій і культури. Особливість сільського туризму полягає у його соціально-економічному значенні та екологічному впливі на навколишнє середовище.

Нині, нормативно-правова база є дуже важливою в будь-якій діяльності та повинна бути врегульована з наявними умовами забезпечення. На жаль, сільський туризм регулюється на неналежному рівні, тим самим зупиняє розвиток даної галузі.

Основними документами, за якими регулюється сільський туризм в Україні є:

- ст. 1 Закону України від 15 травня 2003 р. «Про особисте селянське господарство»;
- ст. 7 Закону України «Про особисте селянське господарство»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. «Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)»;

Винятковість даних відносин полягає у тому, що об'єктами сільського туризму виступають:

- землі сільськогосподарського призначення;
- сільськогосподарська продукція;
- сільська садиба та майно сільськогосподарського призначення;

Отже, конститутивною умовою та базою для розвитку сільського туризму є потенціал сільськогосподарського виробництва, у тому числі особистих селянських господарств.

Оскільки, сільське населення виступає суб'єктом господарювання, що надає певний комплекс послуг для обслуговування туристів на селі, а саме: проживання, харчування, атракції та трансфер, повинні відповідати певним вимогам, що передбачені стандартом. Такі вимоги мають назви сертифікація та стандартизація, завданням яких є забезпечення належної якості послуг, що надаються. На жаль, у чинному законодавстві, норми, стандартизація та

сертифікація у сфері сільського туризму відсутні в якому не враховуються особливості цієї діяльності. Тому в загальному законодавстві не існує приписів щодо обов'язковості її сертифікації.

Показовими щодо сертифікації та стандартизації послуг, що надаються є такі зарубіжні країни як: Голандія, Данія, Німеччина, Великобританія, Франція, Португалія, Іспанія та Ірландія. Сільський туризм в цих країнах заохочується на національному рівні та підтримується органами місцевого самоврядування.

Цінний досвід, який можна перейняти нашою державою є категорія місць тимчасового розміщення «сільських» туристів. Зразковою у цьому питанні є Ісландія, де 70 % територій займає сільська місцевість. Усі агро-оселі та гостьові будинки поділюються на I-III категорію, а також на категорійні умови. Категорія гостьових будинків відрізняється від категорії агро-осель своєю системою назв (A, B, C, D, E, F, G), де категорія A – це простий будинок, що відповідає загальним вимогам і має один WC, а категорія G – це будинок з однією кімнатою для гостей поліпшеного планування із окремою спальнею та ванною кімнатою.

Також, у зарубіжних країнах більша різноманітність тимчасових місць розміщень, таких як: бунгало, бівак, агро-оселі, котеджі, мисливські та рибальські будинки. В той час, як в Україні місця тимчасового розміщення обмежуються лише садибами та котеджами.

Отже, світовий досвід сільського туризму в зарубіжних країнах є досить вагомим прикладом для наслідування нашою державою. Для України такий вид туризму є відносно новим поняттям, в той час як світові лідери при меншій наявності ресурсів стрімко займаються його розвитком та популяризацією.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Вітчизняний сільський туризм в історичній ретроспективі

Нині, індустрія туризму для більшості країн світу є вагомим чинником економічного розвитку та одним із основних джерел доходів. Збільшенню туристської активності сприяють такі фактори як:

- розвиток транспортної інфраструктури (залізниці, авіа перельоти, морські перевезення, автотранспорт тощо);
- скорочення тривалості робочих годин;
- зріст кількості оплачуваних відпусток;
- значний зріст рівня освіти, а як наслідок освіченості населення;
- підвищення життєвих стандартів.

За визнанням Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО), ще з початку ХХІ ст.. сільський туризм є одним із напрямів туристської індустрії, що динамічно розвивається. Особливо цінний цей сектор є для західних країн, що вбачають в ньому ідею збереження та охорони навколишнього середовища.

Україні, яка входить до європейської частини світу, належить значна кількість природних ресурсів, що вирізняє її серед європейських сусідів. Ресурсний фонд нашої держави складається з 15-ти унікальних природних заповідників, 1000 пам'яток історії та культури світового рівня, численних традицій та народних звичаїв, унікальної української кухні, що репрезентує себе на світовій арені, і найголовніше – гостинність українського народу.

Щодо українського села, то саме воно є осередком самотнього побуту, традицій, звичаїв, унікальних природних ландшафтів та лікувально-рекреаційних зон. Але, незважаючи на наявність значних ресурсів у сільські місцевості для більшості селян гострою проблемою є брак робочих місць, і як наслідок зростаючий надлишок робочої сили.

В історичній ретроспективі поняття «сільський туризм» у своєму звичному трактуванні має початок ще з давніх часів. Ще до Х ст. у Римській імперії серед

членів патриціанських родин зародилася тенденція на поїздки з Риму на відпочинок у сільську місцевість [33, с. 104-105].

Масовий інтерес до відпочинку на селі у новітню добу відзначається, починаючи з XIX ст. А вже з другої половини XX ст. в урбанізованих країнах Європи саме сільський туризм перетворився на один з основних засобів «порятунку» європейців від стресового впливу розвинутих промислових міст.

На думку експертів всесвітньої туристичної організації, сільський туризм є складною та багатоаспектною діяльністю, що налічує такі атракції та спеціалізовані форми туризму як: гірські походи та альпінізм, пішохідні та кінні прогулянки, спортивні та оздоровчі подорожі, полювання й рибальство тощо.

Визначення поняття «сільський туризм» має, насамперед, проводитися з урахуванням поняття «сільська місцевість» й узгоджуватися з тим, який зміст вкладається в агро-рекреаційну форму офіційного сільського господарства.

Поняття «сільська місцевість» уже досить довго досліджується географами, соціологами, економістами. Дотепер у різних країнах існують розбіжності суспільно-правового окреслення статусу «сільська територія».

Сільський туризм може ефективно розвиватися і функціонувати на таких територіях:

- національні парки і специфічні території, що охороняються;
- села та сільськогосподарські ферми;
- зони відпочинку і дачні зони; лісовий фонд;
- природні зони;
- монастирі і священні місця;
- малі міста з характерною архітектурою, побутом, культурою;
- визначні пам'ятки народної культури під відкритим небом.

Для нормального функціонування і розвитку сфери сільського туризму на цих територіях необхідно створити певну інфраструктуру, яка повинна відповідати таким двом основним вимогам як: нормальні умови для проживання

туристів та мінімізація порушень екологічної стійкості природного середовища [34].

Цільовою аудиторією такого туристського продукту як сільський туризм є жителі урбанізованих міст. Основна ціль яких є виїзд із екологічно засміченого міста до рекреаційних зон, що локалізовані на сільських територіях та отримання послуг розміщення і харчування у спеціалізованих агро-оселях (садибах) для ознайомлення із побутом та етнокультурною спадщиною українського села.

Нині сільські підприємці – власники садиб, для зацікавлення в своїх послугах міських жителів повинні вдаватись до нестандартних пропозицій, а саме:

- українські народні свята з дотриманням усіх традицій та обрядів (різдвяні колядки, щедрівки, великодні веснянки);
- театралізовані покази козацьких боїв;
- виставки (ярмарки) майстрів народного промислу.

Такі заходи економічно вигідні для сільських громад, які самостійно організовують для себе робочі місця. Отже, при наявності вищенаведених природних ресурсів та етнокультурної бази українського села можемо зробити висновок, що для широкого використання та відпочинкових цілей сільського туризму створені всі передумови.

Сільський туризм в Україні має три етапи розвитку, це такі як:

I етап. Формування сільського туризму (кінець XIX – середина XX ст.). Цей період в основному характеризується відпочинком та творчою працею заможних городян у знайомих їм селян, у приватних садибах та маєтках. Це явище ще не розглядалося як туризм і не було організованим.

II етап. Становлення приватних форм сільського туризму (60 рр. – 90 рр. XX ст.). У цей період популярним був відпочинок в орендованих туристами кімнатах (квартирах) на гірських курортах або ж у Криму, що частіше було спричинене відсутністю вільних місць у пансіонатах чи санаторіях. Це не був відпочинок у селі, частіше за все це була курортна місцевість, проте частина

туристів все ж зупинялася у сільських оселях і в більшості випадків ця діяльність рахувалась як нелегальна та неоподаткована.

III етап. Становлення правових форм сільського туризму (з 90 рр. XX ст.). З'явилося поняття сільський туризм (1996 р.), із заснуванням Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні – громадської неприбуткової організації, що позиціонує себе як ініціатор та організатор розвитку нового виду діяльності сільського та відпочинку міського населення [33, с.106-107].

За час діяльності Спілки активно вивчався досвід зарубіжних країн, проводились стажування та була взята участь у конференціях в Угорщині, Польщі, Австрії, Іспанії, Ірландії, Греції, Франції, Швеції, США, Росії та інших країнах.

За підтримки міжнародних благодійних фондів у різних регіонах проводилися заходи з метою донесення інформації до сільського населення, місцевих органів влади та самоврядування, видавалася освітня та рекламна продукція.

У 1997 р. було засновано журнал «Туризм сільський зелений», з 1997 по 2015 рр. видано 44 номери тиражем понад 200 тис. прим. З 2015 р. у паперовому форматі не видається, вивчається можливість видання в електронному форматі. З 1999 р. всеукраїнських та міжнародних туристичних та аграрних виставок.

З 2003 р. по 2010 р. щорічно проводилась всеукраїнська виставка-ярмарок «Українське село запрошує» на території Музею народної архітектури та побуту України, у 2011р. – на території «Експоцентр України» [35, с. 8].

Також з 1997 р. реалізовано понад 30 проектів за підтримки міжнародних благодійних фондів, зокрема, Міжнародного фонду «Відродження», фонду Євразія, програми «ЄС ТАСІС», Британської Ради, проекту «АгроІнвест», Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ), зокрема, 2011 р. – проект «Віа Регія - Україна - культурний шлях Ради Європи», 2012-2014 рр. - проект «Формування політики розвитку та функціонування сільського (зеленого) туризму в Україні», 2013 р. – проект «Сприяння економічному розвитку та зайнятості», 2016-2018 рр. – учасник проекту ПРООН «Зміцнення бізнес-

об'єднань МСП», 2017 р. – проект «Від роз'єднаних садиб до територіальних кластерів», проект «Програма аграрного та сільського розвитку», USAID.

Сільський туризм визнано окремим видом туризму, розвиток якого є пріоритетним напрямком державної політики у статтях 4 та 6 Закону України “Про туризм”. Право особистих селянських господарств займатися сільським туризмом визначено і в статті 1 Закону України “Про особисте селянське господарство”.

Можна констатувати, що за період, який пройшов з часу реєстрації Спілки СЗТ, цей вид діяльності, по-перше значно поширився на сільських територіях і, по-друге, набув вагомого інституціонального забезпечення.

Про останнє свідчить, зокрема, присутність сільського туризму в переліку видів туризму та пріоритетних напрямів державної політики у галузі туризму:

- в Законі України “Про туризм”;
- спеціальне посилення на можливість використання ресурсів особистих селянських господарств для надання послуг у сфері сільського туризму в Законі України “Про особисте селянське господарство”;
- вагоме місце сільського туризму в проекті Стратегії сталого розвитку туризму і курортів в Україні;
- наявність затвердженого Урядом Плану заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму на 2006-2010 роки;
- проекту Національного стандарту України “Послуги туристичні. Туризм сільський. Загальні вимоги”;
- проектів інших нормативних документів.

Не менш важливим для історії становлення сільського туризму є створення спеціалізованих шкіл даного напрямку, що описані в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Школи сільського туризму в Україні

Дата заснування	Засновник	Мета
2009 р. Київ	Кафедра аграрного консалтингу та сервісу Національного університету біоресурсів і природокористування України та Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні	Навчання та підвищення кваліфікації
2017 р. Запоріжжя	Громадська організація «Розвиток Громадянського Суспільства України»	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння активізації молоді у сфері агро-туризму; - надання консультацій-них послуг у сфері агро-туризму; - надання допомоги у створенні садиб зеленого туризму сільським мешканцям, у тому числі вимушеним переселенцям, бійцям з АТО, безробітнім; - сприяти розширенню і популяризації історичної, культурної, етнографічної спадщини і традицій народів, що населяють села України; - сприяти популяризації здорового способу життя; - розширення внутрішнього туризму та забезпечення комплексного розвитку рекреаційних територій.
19.10.2018 р. Закарпаття	Олександр Коваль - консультант, мандрівник, блогер, тренер та викладач. Засновник Туристичного інформаційного центру «Турінформ Закарпаття».	Відкритий онлайн-доступ до практичної та корисної інформації про сільський туризм, ведення приватної справи у сільській місцевості, усім зацікавленим в Україні незалежно від місця проживання та виду діяльності.
2019 р. Полтава	Підвищення кваліфікації людей, які безпосередньо займаються сільським туризмом	Департамент культури і туризму облдержадміністрації, Полтавський обласний Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій і садиба зеленого туризму «Country House».

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами [36, 37, 38, 39].

Отже, здійснене дослідження вітчизняного сільського туризму в історичній ретроспективі дозволяє зробити наступні висновки:

Сільський туризм є відносно новим поняттям для України і набув важливого значення лише у 1996 р. разом із заснуванням профільної громадської організації «Спілка сільського зеленого туризму в Україні», яка постійно працює з державою пропонуючи законопроекти для регулювання даного виду туризму на законодавчому рівні.

Саме за ініціативи та організації розвитку нового виду діяльності сільського та відпочинку міського населення проводяться масові заходи для реалізації українського сільського туризму на світовій арені. До даних заходів належать відкриття шкіл сільського туризму з метою навчання та підвищення кваліфікації власників садиб, участь у міжнародних конференціях з метою запозичення успішного досвіду зарубіжних країн, проведення державної політики та виконання нормативних актів для залучення незайнятого та частково зайнятого сільського населення, співпраця з благодійними міжнародними фондами для реалізації проектів, тощо.

2.2. Сільський туризм як перспективний напрям діяльності

Формування соціальної ринкової економіки в Україні неможливе без розвитку сільських територій. Сучасний стан економічного розвитку України потребує пошуку нових форм господарювання в сільській місцевості. Однією з таких форм є мале підприємництво, оскільки воно максимально поєднує інтереси як виробників, так і споживачів продукції.

Крім того, у розвитку даного сектора економіки зацікавлені всі верстви населення, а особливо сільське. Оскільки, забезпечуючи зайнятість значної частини населення, цим самим формуючи «середній» клас, вони стають фундаментом формування сучасної економічної піраміди. Перспективним проявом підприємницької ініціативи в сільській місцевості є сільський туризм [40, с. 236].

Сільський туризм є відносно новим поняттям для України в якому науковці та працівники туристичної галузі вбачають перспективу. Сутність даного виду туризму полягає у відпочинку в сільській місцевості, де його організацією займається приймаюча родина. До їх обов'язків входить забезпечення туриста житлом та харчуванням, організація дозвілля та надання інших послуг [41, с. 18].

Основні переваги, які належать до даного виду туризму є: бюджетність, екологічність, самотність та автентичність.

Сільський туризм поділяється на три підвиди, це такі як:

- Агротуризм – має як пізнавальний, так і рекреаційний характер, що пов'язано з використанням підсобних господарств або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в сільському господарстві. Цей тип може не мати обмежень щодо навантаження на територію та регулювання рекреаційної діяльності.
- Рекреаційний туризм (відпочинок у селі). Основою його розвитку є капітальний житловий фонд у садибах власників та наявна природна, рекреаційна, історико-архітектурна, культурна та інша спадщина певної території.
- Екотуризм – науково-пізнавальний вид сільського туризму, типовий для сільських районів та сіл, що знаходяться в межах національних парків, заповідних територій, природних парків тощо, де існують відповідні обмеження на навантаження на територію та регламентована рекреаційна діяльність [42, с. 42].

Сільський туризм у більшості країн світу розглядається як перспективний напрям і є невід'ємною складовою у подоланні соціально-економічних проблем сучасного українського села. Вплив цієї діяльності визначають позитивним завдяки якому поліпшуються умови та якість життя сільського населення, насамперед розширення трудової зайнятості селян та можливість отримати додатковий заробіток [43, с. 15].

У той же час, їх дохід не лише від оренди житла, а й від таких послуг, як:

- прями́й продаж власної сільськогосподарської продукції (без посередників та транспортних витрат);
- харчування для туристів (з домашніх продуктів);
- ознайомлення з місцевими традиціями та культурою;
- оренда спортивного та рибальського спорядження;
- продаж ремесел та інших товарів;
- залучення до сільськогосподарських робіт, зокрема, на пасіці, до скошування;
- організація розваг (катання на каретах, човнах, спостереження за птахами, риболовля тощо) [44, с. 155].

Крім того, Україна має значні природні, кліматичні та рекреаційні ресурси для розвитку сільського туризму, оцінка яких у нашій країні лише розпочалась. Майже 15% території – це зони відпочинку, гірські та прибережні ландшафти, дніпровські зелені зони, де чисті річки, повітря, гори, де зберігаються національні традиції, фольклор, музеї, церкви та інші архітектурні пам'ятки. Історично склалося понад 500 населених пунктів, які мають унікальну історико-культурну спадщину [45, с. 318].

Держава охороняє близько 30 національних та регіональних парків та маєтків відомих діячів української культури. Терапевтичні ресурси є видатними - понад 400 джерел мінеральної води та понад 100 родовищ цілющої води, які є унікальними не лише для України, а й для Європи.

Дослідження показали, що кожен регіон України характеризується своїм напрямом сільського туризму. У той же час в Україні сторона сільського туризму, що приймає, зосереджена в традиційних для цього виду туризму регіонах: Карпати, Крим і Приазов'я, де й сконцентровано приблизно 90% сільських туристичних садиб.

Також перспективу сільського туризму підкреслює його соціально-економічне значення, а саме:

- стимулює розвиток селянських господарств, які займаються сільським туризмом;
- сприяє розвитку місцевої інфраструктури;
- сприяє збуту надлишків сільськогосподарської продукції, збільшуючи додаткові прибутки селян і відрахування у місцеві бюджети;
- активізує місцевий ринок праці, підвищує зайнятість, затримує молодь на селі, зменшуючи потребу в закордонному заробітчанстві;
- сприяє охороні туристичних ресурсів, насамперед збереженню етнокультурної самобутності українців;
- створює можливості для змістовного відпочинку незаможних людей;
- сприяє підвищенню культурного рівня мешканців села та підвищенню екологічної свідомості.

Отже, сільський туризм має ряд перспектив завдяки своїм соціально-економічним чинникам, його відносній новизні та доступності для різних верств населення. Також сільський туризм може стати ефективним інструментом у порятунку сільських поселень, які перебувають на етапі вимирання, не зважаючи на всі наявні ресурси.

2.3. Аналіз ринку сільського туризму як інструмент розвитку сільських територій в Україні

В умовах нестабільності ринкової економіки України сфера гостинності стає важливою та пріоритетною соціально-економічною ланкою. Одним із сучасних напрямів у сфері гостинності є сільський туризм.

Така тенденція підтверджується також і тим, що все частіше в сфері гостинності сільський туризм стає об'єктом наукових досліджень, але сьогодні державна діяльність не сконцентровує свою увагу на тенденціях розвитку сільського туризму, активне функціонування якого могло би значно поліпшити

стан туризму та соціально-економічне становище сільської місцевості й українського села [46, с. 40].

Аналізуючи вітчизняний ринок туризму та галузі гостинності, необхідно зазначити, що Україна сьогодні займає одне з останніх місць серед європейських країн за рівнем розвитку туризму.

Тому сільський туризм набуває соціально-економічного значення в контексті сучасних пріоритетів розвитку сільських територій, а саме:

- стимулювання розвитку селянських господарств;
- активізація розвитку місцевої інфраструктури;
- сприяння збуту надлишків сільськогосподарської продукції, збільшення додаткових прибутків селян і відрахувань до місцевих бюджетів;
- активізація місцевого ринку праці, підвищення зайнятості;
- збереження етнокультурної самобутності українців і усіх громад етнічних меншин;
- створення можливостей для повноцінного змістовного відпочинку незаможної верстви населення;
- позитивний вплив на підвищення культурного рівня й екологічної свідомості мешканців села.

Значний вплив сільського туризму на вирішення соціально-економічних проблем села полягає у розширенні сфери зайнятості сільського населення, не тільки у виробничій сфері, але й у сфері обслуговування та сприяння розвитку сільських територій, а також стимулюванні розвитку сфери послуг: транспорту, зв'язку, торгівлі, служби побуту, відпочинково-розважальних та інших закладів на селі [47].

Світовий досвід прогресивного управління виділяє туризму перше місце серед інших галузей економіки за експортом товарів та послуг. В умовах розвитку української держави туризм стає ефективним засобом формування ринкового механізму управління, надходження значних коштів до державного

бюджету, однією з форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, вивчення історії рідного краю, залучаючи широке населення до пізнання історичної та культурної спадщини.

Сучасний досвід та наукові дослідження показують, що прискорений розвиток сільського туризму може зіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки, забезпечити демографічну стабільність та вирішити нагальні соціально-економічні проблеми у сільській місцевості.

Для України важливо подолати розрив у цій галузі та реалізувати наявний багатий туристичний потенціал шляхом розробленої політики державного регулювання, в тому числі на регіональному рівні. Однією з причин швидкого розвитку сільського туризму в Європі є криза в аграрному секторі.

Нині процес продуктивності та автоматизації сільського господарства призводить до скорочення робочих місць. Насправді, у багатьох сільських регіонах Європи сільське господарство перестало бути найважливішою формою використання земель та найважливішою діяльністю сільської громади.

Сільський туризм тісно пов'язаний із іншими видами туризму, насамперед із рекреаційним, культурним, спеціалізованим видом туризму – рельєфним, гастрономічним, етно-туристичним тощо. Все це дозволяє включати сільський туризм у комбіновані тури, збільшуючи попит на традиційний туристичний продукт.

Сільський туризм в Україні – це відпочинок мешканців міста в сільській місцевості в гостьових кімнатах, створених сільською родиною на основі власного житлового будинку та присадибної ділянки. Як підприємницька діяльність, сільський туризм розвивається досить неоднорідно в різних регіонах України.

За даними Спілки сприяння розвитку сільського туризму, в Україні сьогодні налічується близько 1600 садиб, що надають цей сервіс. Більшість із них – понад 1000 – розташовано в західних областях. Але поступово нарощують кількість об'єктів сільського туризму Поділля, Центральний та Південний регіони України.

Найбільш перспективними районами в Україні для розвитку сільського туризму є: західний регіон – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Хмельницька області; південний регіон – Запорізька, Миколаївська, Херсонська області; центральний і північний регіони – Київська, Полтавська, Чернігівська області [48, с. 139].

За проведеними дослідженнями потенційних областей щодо розвитку сільського туризму маємо наступні дані:

Закарпатський субрегіон є одним із найперспективніших для розвитку сільського туризму. Це пояснюється наявністю на території:

- різних національностей, а саме: українці (80,51 % від усього населення області), угорці (12,08 %), румуни (2,56 %), росіяни (2,47 %), цигани (1,12 %), словаки (0,45 %), німці (0,28 %), що являють собою сукупність етнокультурної спадщини;
- сусідство з країнами Центральної Європи: Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією;
- наявність природно-рекреаційних ресурсів (гори, водойми, лісні масиви);
- житловий фонд, де 95 % всієї території займають сільські помешкання, в яких проживає 70 % населення цього регіону;
- розташування сільських садиб на популярних туристських курортах.

За даними туристичного порталу у Закарпатті нараховується 474 домогосподарства, які приймають туристів і надають їм відповідні послуги (проживання, харчування).

У розрізі районів області найбільша кількість садиб наявна у:

- Березівському районі – 79;
- Свалявському районі – 61;
- Міжгірському районі – 56.

У відсотках до всієї кількості садиб у Закарпатській області на Берегівський район припадає 16,7 %, Свалявський – 12,9 %, Міжгірський – 11,8 %.

Найменша кількість садиб нараховується в таких районах, як:

- Ужгородський – 9;
- Іршавський – 10;
- Виноградівський – 7.

У відсотках до загальної кількості – 1,9 %, 2,1 % та 1,5 % [49, с. 130].

Львівщина є однією із найрозвиненіших областей країни у туристичному напрямку та посідає друге місце у західній Україні за кількістю садиб чисельність яких становить – 357.

Івано – Франківська область на агро-туристичному ринку послуг пропонує для розміщення туристів 247 садиб. Основні елементи, що впливають на створення власного іміджу сільської садиби є різновид послуг, що пропонує своїм відпочиваючим власник агро-оселі.

Найбільш поширеними (окрім проживання) послугами в садибах Івано-Франківської області є: трансфер, прокат спортивного та відпочинкового інвентарю (лиж, квадроциклів), прокат велосипедів, стіл та інвентар для настільного тенісу, сауна (баня), гойдалки (гамак) та національна кухня [50, с. 176-177].

Основним досягненням області у розвитку сільського туризму є створення туристичного кластеру «Бойківський колорит» (26 грудня 2019 р.), що являє собою об'єднання суб'єктів туристичної діяльності зареєстроване у формі громадської організації.

«Бойківський колорит» охоплює 29 представників туристичного бізнесу Долинського району, що надають послуги проживання, харчування, організують активний відпочинок та рекреацію відвідувачів.

Хмельниччина постійно ініціює свої територіальні громади до розвитку сільського туризму. Найперший туристичний кластер «Оберіг» був створений в

селищі Шепетівського району ще в 2002-му році і нині має 60 учасників. Наразі послуги розміщення надають 62 садиби.

Запорізький регіон нараховує всього 34 садиби, але постійно створює та реалізовує проекти, наприклад такі як:

- «Етносело» – залучення до сільського туризму людей з обмеженими можливостями, який спрямовано на підвищення зайнятості малорухливих груп населення.
- «Школа агротуризму» - надання знань з організації сільського туризму, створення успішного бізнесу у сфері екологічно чистого сільського господарства, тваринництва.
- «Оцінка садиб та видача сертифікатів якості міжнародного зразка».

Також, розвитку сільського туризму в цьому регіону сприяє обласна державна адміністрація. За інформацією Департаменту економічного розвитку і торгівлі облдержадміністрації, лише на заходи, спрямовані на розвиток сільського туризму, у рамках Комплексної програми розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2017-2018 роки виділено 295 тис. грн. з обласного бюджету.

На Миколаївщині триває активний розвиток сільського туризму. Наразі в області нараховується 74 садиби. Найбільша кількість яких зосереджено у Березанському районі – 41 або 55% від загальної кількості. Очаківський район представлений 10 сільськими садибами, Первомайський – 5, Кривоозерський – 4 та Миколаївський – 4, в інших районах розташовуються по 1-2 об'єкти.

Найбільшим попитом серед туристів користуються такі об'єкти сільського туризму, як страусина ферма «Кременівський страус» у Веселинівському районі, комплекс рибалки та відпочинку «Золота Підкова» на Новоодещині, розважальний центр «Козацька застава» у смт. Костянтинівка Арбузинського району.

На території Херсонської області діє 49 садиб сільського туризму. Щорічно в квітні-травні в рамках Міжнародного туристичного форуму «Херсонщина – відпочинок, лікування, подорожі в екологічних умовах Таврії» проводяться

засідання секцій «Сільський туризм – перспективний напрямок відродження села», на яких презентується потенціал сільських територій Херсонської області в сфері сільського туризму.

Також аграрний комплекс області є основою стабільного розвитку Херсонщини, що об'єднує як виробництво так і розвиток сільських територій.

Київська область має найменшу кількість садиб, їх чисельність становить всього 22. Так як наявність садиб є одним із основних показників розвитку сільського туризму, то можемо зробити висновок, що рівень розвитку є низьким. Це обумовлюється тим, що Київщина є столичним регіоном, тому попит на відпочинок в сільській місцевості відповідно низький. Жителі міста віддають перевагу закордонним подорожам та курортам або ж мають котеджі у приміській зоні і працюють у столиці.

Також однією з причин є географічне положення (відсутність гір та моря), що є в пріоритеті для вибору відпочинку туристами. Також, на незначний попит на сільський туристичний продукт зумовлений низьким рівнем надання туристичних послуг та невисоким іміджем туристичних садиб.

Полтавська область є показовою за напрямом розвитку сільського туризму. За ініціативою територіальних громад наразі в області діє майже 100 екскурсійно-туристичних маршрутів. Також опрацьовується проект створення агро-рекреаційного кластеру «Диканька цілий рік» (за участі місцевих власників агро-осель, приватних підприємців, працівників музеїв, представників РДА та органів місцевого самоврядування, працівників регіонального ландшафтного парку «Диканський»).

Загалом, розвиток туристичного бізнесу в області забезпечують 223 туристичні фірми та 74 садиби, власники яких розвивають сільський туризм на основі природного, матеріального та культурного потенціалу місцевості.

Розвиток сільського туризму на Чернігівщині розпочався у 2000 р. зі створення у с. Петрушівка Ічнянського р-ну сільсько-туристичного комплексу «Соколиний хутір». Нині садиб, які пропонують варіанти відпочинку в сільській

місцевості, в Чернігівській області близько 40. Основні осередки сільського туризму розташовані у Чернігівському, Коропському та Ічнянському районах.

Для більшої наочності на рис. 2.1 зображені дані щодо рівня розвитку сільського туризму в найбільш перспективних регіонах за показником кількості садиб.

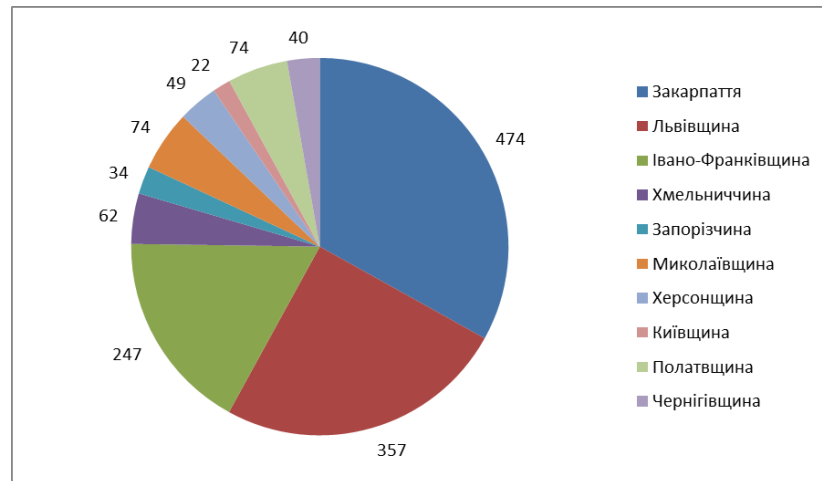

Рис. 2.1. Кількість садиб за регіонами країни

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [10, 48, 49, 50].

Пріоритетними напрямками розвитку сільського туризму в цих регіонах найближчим часом мають бути:

- прийом та проживання туристів;
- прокат туристичного спорядження;
- виробництво та реалізація туристичних товарів народних промислів;
- надання туристичних послуг (велосипед, гастрономія, агро-туризм, культурно-історичний туризм, організація рекреаційного відпочинку, гірський та екологічний туризм);
- організація дегустації та кулінарних екскурсій;
- активний розвиток готельного бізнесу, кемпінгів (будівництво сільськогосподарських котеджів, рибальських будинків, фермерських будинків, кінних ферм);
- організація історико-етнографічних подій;
- розповсюдження релігійних турів;

- надання комплексу широко розповсюджених послуг (риболовля, полювання, збирання ягід та грибів, лікарських рослин тощо);
- розвиток та популяризація водних видів спорту (катання, віндсерфінгу).

Для того, щоб покращити стан вітчизняного ринку туризму та гостинності необхідно створювати якісний конкурентоспроможний сільський туристичний продукт.

Сільський туристичний продукт – це комплекс послуг, що включає: розміщення, харчування, екскурсійне та відпочинково-розважальне обслуговування, які пропонує власник зеленої садиби [51, с. 147].

Для створення даного продукту потрібно опиратись на наявність таких чинників як: природно-рекреаційні ресурси, матеріальна база (заклади розміщення та харчування туристів), трудові ресурси, загальна та туристична інфраструктура. Окрім цього, необхідно враховувати якісну та кількісну характеристики попиту на даний продукт, аналізувати ринкову поведінку споживача.

- сільський туристичний продукт складається з наступних елементів:
- умебльовані кімнати або апартаменти, гостьові будинки, котеджі;
- сімейні ресторани, таверни, кафе;
- спорт та відпочинок: коні, велосипеди;
- майстерні, кулінарні курси, місцеві танці;
- сільськогосподарські продукти: сир, вино, мед та ін.;
- продаж традиційних продуктів та сувенірів;
- відпочинок на природі;
- тренінги по збереженню природи.

Гостьові будинки можуть знаходитись окремо від житла господарів, проте і у такому випадку вони мають зберігати елементи традиційної архітектури. Також господарю рекомендується включати до харчування місцеві продукти та готувати страви за традиційними рецептами.

Важливий компонент туристичної пропозиції – це сільськогосподарські продукти, що можна запропонувати гостям або для харчування під час відпочинку, або на продаж. У будь-якому разі, підприємства мають надавати гостям широкий спектр послуг та високоякісні продукти. Приклади розваг у селі:

- автоподорожі, тури з гідом, сценічні тури;
- огляд пам'яток;
- пікніки, шопінг, обіди/вечері в ресторанах;
- спа та санаторії;
- спорт, плавання, парусний спорт, піші прогулянки, верхова їзда;
- організовані розваги;
- релаксація, спілкування з природою;
- спостереження дикої природи, відвідування старовинних сільських будинків, музеїв, історичних місць.

Для вже існуючих сільських туристичних продуктів необхідно провести реорганізацію осередків сільського зеленого туризму опираючись на сучасні тенденції та досвід Європейських країн.

Також важливим є питання пропаганди самої ідеї сільського туризму загалом в Україні. Метою розробки цієї масштабної програми має бути підвищення обізнаності громадськості та формування позитивного ставлення до цього виду відпочинку.

Перш за все, слід залучати такі види маркетингових комунікацій, як PR-статті, прес-конференції, семінари з іноземними та вітчизняними організаціями з вивчення та просування новітніх технологій у галузі туризму, телепрограми, що викликають довіру та позитивну реакцію населення.

З метою систематизації окресленого кола проблем та переваг розвитку сільського туризму в Україні на основі узагальнення значного масиву фактичної інформації проведено SWOT-аналіз стану цього виду діяльності. Аналіз дозволив об'єктивно оцінити розвиток цього виду туризму та розробити ефективні заходи щодо запобігання можливим проблемам.

Розгляд сильних сторін дає підстави науково визначити потенційні можливості України та розробити ефективну стратегію щодо їхнього подальшого зміцнення. Здійснений SWOT-аналіз сільського туризму дає підстави для таких узагальнень (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

SWOT-аналіз розвитку сільського туризму в Україні

Фактори, що впливають на діяльність підприємства	Позитивні	Негативні
Внутрішні (на які підприємство може впливати)	Сильні сторони: 1. Переважно чисте та безпечне довкілля. 2. Гарні краєвиди, багаті флора та фауна. 3. Наявність річок, гір, озер, лісів. 4. Історико-культурна спадщина. 5. Невелика ціна на проживання та харчування. 6. Велика кількість	Слабкі сторони: 1. Низька якість нічліжної бази. 2. Проблеми з водопостачанням. 3. Відсутність достатньої практичної туристичної інформації про регіон. 4. Незнання господарями іноземних мов. 5. Не надто привабливий імідж України в очах іноземців.
	індивідуальних операторів, що традиційно приймають гостей. 7. Збережені сільські традиції. 8. Гостинність населення.	6. Відсутність системи резервування місць. 7. Слабке знакування туристичних атракцій та маршрутів
Внутрішні (на які підприємство може впливати)	Можливості: 1. Розвиток сільського туризму значно збільшить доходи селян, що поліпшить економічний розвиток українських сіл. 2. Збільшиться зайнятість сільського населення. 3. Приїзд туристів сприятиме більшому піклуванню та кращому збереженню культурно-історичних пам'яток регіону. 4. Будуть створюватися нові робочі місця у сфері обслуговування, транспортній мережі, які зможуть надати роботу і випускникам вищих навчальних закладів.	Перешкоди: 1. Виникнення некатегоризованої нічліжної бази, яка зменшуватиме якість послуг. 2. Значний рівень безробіття створює основу для збільшення злочинності, що буде відлякувати потенційних туристів. 3. Поганий політичний імідж не сприяє діяльності іноземних інвесторів. 4. Відсутність політичної стабільності та закону "Про сільський туризм" заважає організації відпочинку на селі.

Джерело: розроблено авторами за матеріалами [52, с. 46-47].

Реклама та просування сільського туризму в основному припадає на Спілку сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні та заснував науково-популярний журнал «Сільський зелений туризм». Ця всеукраїнська некомерційна організація щовесни проводить виставки-ярмарки з питань сільського туризму «Українське село запрошує».

Водночас агродомівки також представлені на туристичних та сільськогосподарських виставках та ярмарках. Разом із загальноукраїнським каталогом видаються розрізнені та часто не узгоджені каталоги за регіонами. Потребує вдосконалення реклами сільського туризму в Інтернеті [52, с. 51].

Варто також активізувати значення місцевої влади у підтримці цілей сільського туризму. Адже відомо, що сільський туризм – це додаткові грошові надходження й поліпшення інфраструктури району, створення нових робочих місць. Саме органи місцевої влади можуть клопотати про забезпечення податкових пільг при одержанні державних дотацій особам, які беруть участь у наданні туристичних послуг.

Отже, аналіз ринку сільського туризму як інструмент розвитку сільських територій в Україні виявив, що наша держава посідає одне із останніх місць серед Європейських країн у даному питанні. Це обумовлюється низкою причин, що гальмують розвиток сільських територій, а саме: пасивність територіальних громад, нездатність до створення іміджу власної «сільської» садиби, низька якість послуг, що надаються відпочиваючим, необізнаність сільського населення у створенні та реалізації сільського туристського продукту.

2.4. Проблеми сільського туризму в Україні

На світовій арені сільський туризм відіграє важливу роль у вирішенні соціально-економічних проблем села таких як розвиток сільської інфраструктури, зайнятість сільського населення, отримання стабільного заробітку селян, зміцнення бюджету сільських поселень.

Для українського ринку сільського туризму подолання вищенаведених проблем є нестабільним через складну політичну ситуацію, економічну кризу та зростання соціальної напруги.

Актуальність розвитку цього виду туризму підтверджується світовими тенденціями на міжнародному туристичному ринку. Так, за даними Союзу сприяння розвитку сільського туризму в Україні, сьогодні міжнародний туристичний ринок переходить від моделі відпочинку «SSS» (Море - Сонце - Пісок: Море - Сонце - Пісок) до моделі відпочинку «LLL» (Знання - Пейзаж - Дозвілля: Знання - Пейзаж - Дозвілля) [53, с. 16].

Рутинський М. Й. таку тенденцію з наукової точки зору вважає ні чим іншим, як «...зміна концепції звичайного відпочинку на морському узбережжі на концепцію пізнавальних подорожей у сільську місцевість з ознайомленням з місцевими традиціями та вживанням екологічно чистих продуктів» [54, с.11].

Отже, стратегічно вірним можна вважати орієнтир на розвиток цього виду туризму як за цією світовою тенденцією, так і з урахуванням стратегічних орієнтирів України та бажанням найближчим часом увійти до Європейського Союзу (ЄС), де «...35% городян віддають перевагу відпустці в сільській місцевості, де на них чекають понад 2 млн. ліжко-місць» [55].

Підвищення актуальності питань розвитку сільського туризму в Україні є логічною реакцією на необхідність забезпечення динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем; пошуку способів і використання чинників виживання цього виду туризму в умовах кризи.

Дослідження сучасних умов розвитку сільського туризму в регіонах України дозволило окреслити область ключових проблем, що перешкоджають активному розширенню цього виду діяльності:

- невпорядковане законодавство щодо основних аспектів регулювання туристичного бізнесу в сільській місцевості ;
- відсутність закону, що регулює цей вид діяльності;
- низький рівень розвитку інфраструктури ринку послуг сільського туризму та соціальної інфраструктури села;

- застарілі стереотипи жителів сільської місцевості, що перешкоджають активному розвитку новітніх видів туристичної галузі, яскраво виражений несистемний та нерегулярний характер послуг;
- відсутність державних програм підтримки розвитку сільського туризму та обмежений обсяг їх фінансової, консультаційної та інформаційно-маркетингової підтримки;
- низький рівень інформатизації та популяризації сільського туризму в регіонах України серед населення європейських країн;
- відсутність політичної стабільності та соціальної напруженості в суспільстві, погіршення світового іміджу України.
- недостатній рівень популяризації сільського туризму в Україні як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках;
- відсутня система оцінки якості послуг.

Реалії є такими, що незбалансована соціально-економічна ситуація в державі, неврегульованість механізмів стимулювання туристичної індустрії, відсутність ефективної стратегії розвитку цієї сфери як на національному, так і на регіональному рівнях не дозволяють реалізувати позитивний вплив галузі на розвиток більшості регіонів України та національної економіки у цілому [56].

Тому, доцільно згрупувати проблеми розвитку сільського туризму у 3 групи (табл. 2.4). Серед них – такі, що виникають на тлі загального соціально-економічного складного стану у регіонах – 1 група (тобто є наслідком нездатності регіонів забезпечити свій соціально-економічний розвиток і негативно впливають на розвиток сільського туризму); такі, що у сукупності відбивають недостатній розвиток туризму у цілому – 2 група (тобто з складовою загального гальмування розвитку галузі); такі, що виникають у середовищі самої галузі сільського туризму як на рівні регіону, так і на рівні державного регулювання цього виду – 3 група [57].

Класифікація проблем розвитку сільського туризму України

Проблеми 1 групи (гальмування соціально-економічного розвитку регіону)	Проблеми 2 групи (гальмування розвитку туристичної галузі в цілому)	Проблеми 3 групи – внутрішні (гальмування розвитку сільського туризму в Україні та її регіонах)
<ul style="list-style-type: none"> - незадовільний стан локальних доріг, відсутність централізованого теплопостачання та водопостачання, соціально-побутових об'єктів у сільській місцевості; - непривабливе інвестиційне середовище на селі; - відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць у сільській місцевості; - непривабливість для туристів (у т.ч. іноземних) виду туризму внаслідок низького стандарту житла і його недостатньої технічної забезпеченості; - необлаштованість сіл та досить обмежений вибір дозвілля й можливостей активного відпочинку. 	<ul style="list-style-type: none"> - неузгодженість дій центральних органів виконавчої влади та аграрної політики; - недостатня кількість високоякісних туристичних об'єктів розміщення; - недостатні можливості захисту прав сторін у галузі; - неврегульованість сертифікації послуг у галузі; - неврегульованість питань сільського туризму на законодавчому рівні; - недосконалість оподаткування суб'єктів галузі; - відсутності дієвої державної політики галузі сільського туризму; - невизначеність правового статусу власників малих рекреаційних комплексів, розташованих у сільській місцевості. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатній рівень розвитку комунікацій та соціально-технічної інфраструктури у багатьох центрах сільського туризму; - низька якість послуг; - відсутність навчальних центрів для підготовки та перепідготовки менеджерів для цього виду туризму; - відсутність реклами; - несприятливі умови кредитування сільського населення; - напівлегальний статус галузі, без чіткої організаційної структури, без поставленої на належному рівні інформаційно-маркетингової діяльності; - необізнаність загалу українців із такою формою відпочинку; - низький рівень освіченості власників агро-осель прийомам обслуговування та іноземним мовам.

Джерело: розроблено авторами за матеріалами [57].

Очевидно, що відповідно до класифікованих груп проблем існують такі (1 група), які вирішуються для розвитку сільського туризму в регіонах України безпосередньо їх керівництвом, ті (2 групи), які необхідно вирішувати у

співпраці між регіональними та центральними органами виконавчої та законодавчої влади, що потребує безпосереднього вирішення зусиллями економічних суб'єктів, що займаються цим видом туризму.

У той же час саме в керівництві регіонів місцеві органи виконавчої влади повинні бути координаторами та безпосередніми суб'єктами, які вирішують проблеми для всіх трьох груп в рамках стратегій соціально-економічного розвитку, розроблених та реалізованих у їхній юрисдикції. Це головна передумова розвитку сільського туризму як у певному регіоні, так і в Україні в цілому.

Вважаємо, що для вирішення проблем розвитку сільського туризму шляхом налагодження взаємодії з суб'єктами будь-якого рівня, регіональним органам виконавчої влади необхідно використовувати зарубіжний досвід, зокрема Франції, де при тому, що питання регулювання туризму стосуються компетенції Міністерства транспорту та суспільних робіт, на регіональному рівні діють представники центральної виконавчої влади, що вирішують питання розвитку галузі, та які підпорядковані безпосередньо префектам; діяльність цих представників спрямована на координацію регіональних ініціатив, оскільки повноваження місцевої влади в галузі туризму досить вагомі [58, с. 77].

У той же час, є суттєве проблемне питання, що не може бути вирішеним зусиллями регіонів при всіх їх намірах розвивати сільський туризм – правова неврегульованість цього виду діяльності в Україні.

У законодавчому полі нашої держави термін «сільський туризм» вжито у Законі України «Про особисте селянське господарство» щодо одного з видів діяльності особистих селянських господарств (ОСГ) — надання послуг сільського туризму з використанням майна цих господарств [18].

Члени ОСГ здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог законів України та інших нормативно-правових актів. Така діяльність пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не належить до підприємницької діяльності, позиціонується як один із різновидів робіт і послуг в особистому

підсобному господарюванні та підлягає обліку, який здійснюють місцеві органи влади.

Члени ОСГ, що надають послуги у сфері сільського туризму, зобов'язані:

- вчасно платити земельний податок або оренду;
- дотримуватись чинних норм щодо якості продукції, санітарних, екологічних та інших вимог відповідно до законодавства;
- надавати сільським, селищним, міським радам необхідні дані щодо їх обліку.

Порядок обліку управління доходами та витратами такими господарствами також визначається для розрахунку суми загального річного оподаткованого доходу.

Таким чином, для надання послуг сільського туризму в межах особистого селянського господарства не потрібно отримувати спеціальний дозвіл від державних органів, а доходи від такої діяльності оподатковуються на загальних підставах як доходи фізичних осіб, не зареєстрованих як підприємці [59].

Як наслідок – поруч із практичною проблемою неврегульованості діяльності суб'єктів у галузі сільського туризму в Україні виникає суто наукова проблема відсутності навіть чіткої методологічної бази. Безумовним чинником успішного розвитку сільського туризму, окрім законодавчої бази є реклама та інформаційні видання, які дозволять стати сільському туризму потужним чинником відродження села і економіки в цілому.

Однією із найбільших проблем сільського туризму є занепад або ж зникнення українського села. Це обумовлюється міграцією селян за кордон та переїзд до урбанізованих міст. Авторами було проведено дослідження результати якого відображені на рис. 2.2.

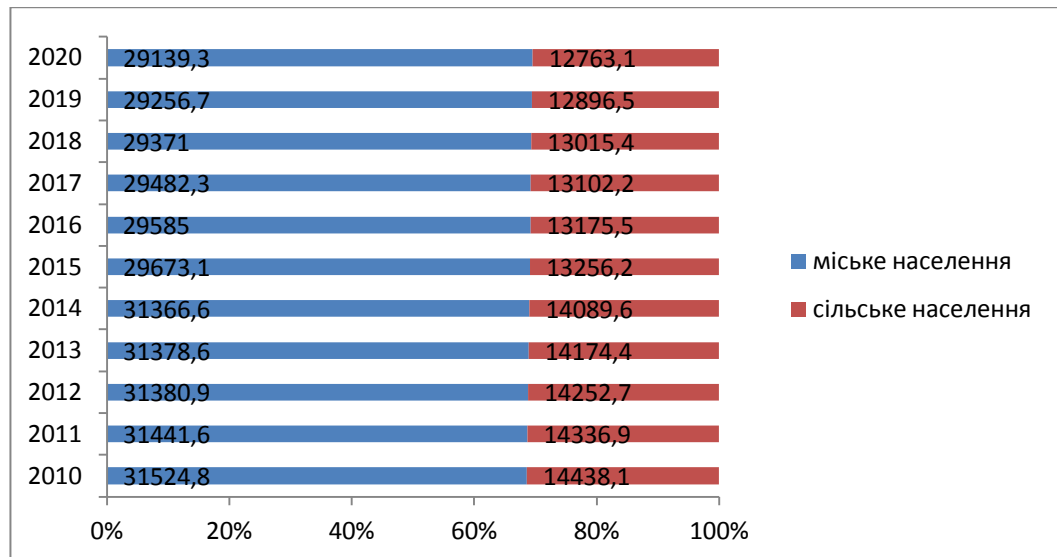

Рис. 2.2. Чисельність населення України, тис. осіб

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами [60].

Отже, за даними Державної служби статистики України, що відображені на рис. 2.2 маємо наступні висновки, а саме: зменшення чисельності населення відбувається як міського так і сільського, частка селян від загального населення України становить близько 30 %. За період 2010-2020 рр. сільське населення зменшилось на 1674,9 тис. осіб, а міське – 2385,5 тис. осіб. Якщо для частки міського населення зменшення такої кількості не є дуже суттєвим, то зменшення сільського населення впливає на зникнення та занепад сільських територій, таку тенденцію можна спостерігати на рис. 2.3.

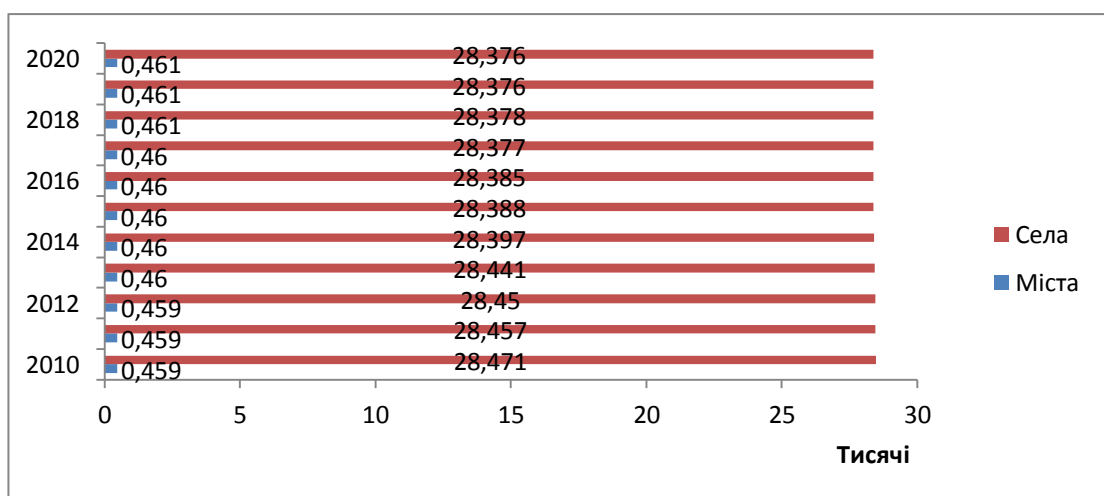

Рис. 2.3. Кількість адміністративно-територіальних одиниць

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами [61].

Отже, з рис. 2.3 можемо зробити наступні висновки: сільських поселень значно більша кількість, що вимірюється тисячами. Загальна динаміка приросту міських поселень майже не змінилась, у 2010 р. їх кількість становила 459 одиниць, у 2013 р. – 460, у 2018 р. – 461 одиниця, тобто за останні 8 років кількість міст збільшилось на 2 одиниці.

Щодо сільських територій, то їх кількість зменшилась на 95 одиниць за останні 10 років. Більшість населення цих сіл складають особи пенсійного або працездатного віку передпенсійного віку, тоді як у 8,5 тис. сіл жодна дитина не народилася за останні три роки. Такі поселення приречені на вимирання, а це спричиняє втрату сільських традицій, що зберігають національну культуру [62, с. 150].

Організаційний блок проблем розвитку сільського туризму також включає низьку інформаційну грамотність щодо можливостей розвитку нового виду туризму між потенційними об'єктами сільського туризму, слабкі комунікації, відсутність чіткого поділу та категоризації садиб (агро-осель), недостатню поінформованість населення як споживача нових туристичних послуг.

Практична відсутність фінансової підтримки з боку держави, високі ставки за кредитами, відсутність пільг чи спрощеного оподаткування для суб'єктів сільського туризму.

Усі вищеперераховані проблеми гальмують розвиток сільського туризму в Україні. Щоб вирішити ці проблеми на перспективних територіях для розвитку нового бізнесу необхідна мережа туристичних кластерних утворень.

Кластер – це система галузей, що взаємодіють між собою, підтримуючи одна одну в процесі вдосконалення продукції, інновацій та глобальної конкуренції шляхом розвитку співпраці між компаніями. У цьому випадку кластери можуть бути одногалузевими, які складаються з представників однієї гілки, та багатогалузевими [54, с. 107].

Для туристичної галузі створення таких кластерів є дуже важливою передумовою підвищення якості туристичних послуг та конкурентоспроможності самих туристичних операторів.

Найуспішнішими та найвідомішими прикладами кластерних утворень в сфері туризму є кластер сільського туризму «Оберіг», туристичний кластер «Кам'янець», кластер «ЕКОТУР». Часткове українсько – польське співробітництво в межах Асоціації «Поділля Перший» реалізувалося в будівельному кластері у проєкті «Впровадження польських інновацій на основі будівельного кластера» за підтримки Польсько-Американсько-Української ініціативи про співпрацю (ПАУСІ).

Ще одним успішним прикладом реалізації кластерної моделі співробітництва України та Польщі є створення та розвиток кластера авіапромисловості «Авіадолина», що фінансується в рамках Програми добросусідства Польща – Білорусь – Україна – Interreg IIIA/Tacis СВС.

Окреме господарство самотійно не здатне сформувати та реалізувати привабливий агро-рекреаційний продукт. Для створення туристичного продукту сільського туризму необхідні зусилля багатьох людей і представників багатьох галузей, об'єднаних спільною метою.

Основна перевага створення кластера суб'єктів господарювання сільського туризму полягає в тому, що із розрізнених підприємців – власників садіб, місцевих майстрів, представників сфери послуг, громадськості та місцевого самоврядування спільних зусиль створюють та реалізують туристичний продукт сільського туризму, що в кінцевому підсумку веде до всебічного розвитку села за рахунок ефективного використання ресурсів [63, с. 21].

В Україні діють усі вищеназвані підприємства та організації, проте основний недолік їх діяльності полягає в тому, що вони працюють поодиночі, а це ускладнює розвиток усього туристичного ринку. Їх об'єднання або формування кластера надасть змогу ефективно розвивати сільський туризм в регіонах України.

Завданням кластера суб'єктів господарювання сільського туризму має бути не лише формування туристичного продукту, але й фінансування, навчання, маркетинг та підтримка подальшого розвитку сільського туризму. За даної

моделі кожний з учасників кластера сільського туризму виконуватиме певні чіткі встановлені функції.

Так, підприємці – власники садиб надаватимуть послуги розміщення й частково можуть надавати послуги харчування та водночас займатись агро-туристичною діяльністю на території садиби. Також можливе надання інших додаткових послуг, таких як: транспортування, екскурсійне обслуговування, але головна мета повинна бути в наданні основних послуг [63, с. 25].

Огляд та аналіз літературних джерел, вивчення зарубіжного досвіду розвитку сільського туризму дали можливість зробити висновки про обов'язки суб'єктів кластеру сільського туризму: розміщення туристів у садибах; фінансування діяльності членів кластеру; проведення культурно-розважальних заходів; організація діяльності закладів харчування – членів кластеру; забезпечення та надання транспортних послуг для туристів; екскурсійне обслуговування; маркетинг послуг суб'єктів сільського туризму; контроль якості послуг та їх відповідність стандартам; навчання, підготовка та підвищення кваліфікації персоналу; координація дій членів кластеру щодо підвищення ефективності та якості роботи; захист інтересів членів кластеру на регіональному та державному рівнях.

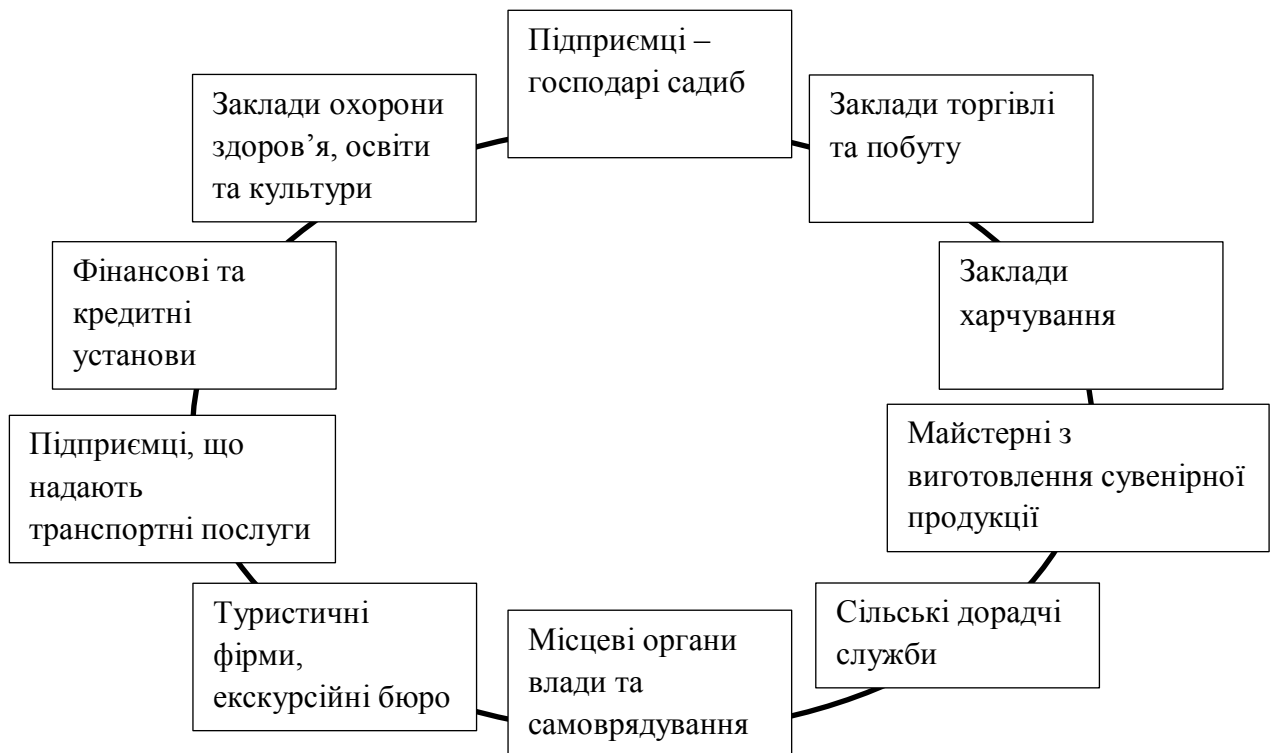

Рис. 2.4. Структура туристичного кластера

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами [63, с. 39].

Перевезеннями туристів, організацією екскурсій займуться місцеві бізнесмени, які будуть здійснювати транспортне обслуговування. Народні майстерні сувенірів пропонуватимуть сувенірну продукцію туристам. Місцеві туристичні агенції допоможуть у формуванні та просуванні послуг сільського туризму.

За домовленостями з місцевими культурно-розважальними закладами, туристам, які подорожують у сільській місцевості, надаватимуться послуги дозвілля. Навчальні заклади забезпечуватимуть навчання сільському туризму, а також медичні та профілактичні послуги.

Учасниками кластеру сільського туризму можуть бути сільські дорадчі служби - установи, які надаватимуть консультаційні, освітні та маркетингові послуги для сільського туризму тощо [63, с. 41].

Функції місцевої влади та самоврядування включають надання всебічної підтримки розвитку сільського туризму, включаючи стандартизацію та сертифікацію закладів туристичного розміщення у сільській місцевості, оцінку якості продукції та послуг на відповідність певним стандартам. Фінансово-

кредитні установи надаватимуть кошти для фінансування розвитку суб'єктів сільського туризму.

Таким чином, кластерна модель розвитку сільського туризму в Україні створить мультиплікатор продажів (додаткові продажі в результаті збільшення туристичних витрат), мультиплікатор зайнятості (додаткові робочі місця створюються або надаються сільському населенню), мультиплікатор доходів (додатковий дохід за рахунок зростання туристичних витрат), мультиплікатор виробництва (коефіцієнт опосередкованого впливу туризму на сферу виробництва) [64].

Таким чином, результати дослідження свідчать, що розвиток сільського туризму повинен стати об'єктом прискіпливої уваги обласних та районних адміністрацій, привабливим полем діяльності для дієвих і творчих селянських родин. Він вимагає виваженого комплексного наукового підходу, належного маркетингового супроводу, доброго освітнього та інформаційного забезпечення.

Низка проблем виникає на державному, галузевому, регіональному та локальному рівнях. Зміщення акцентів на регіональний рівень потребує від регіональних органів виконавчої влади розвивати цей вид туризму у межах реалізації стратегій соціально-економічного розвитку підвідомчих територій, для чого необхідно визначати стратегічні пріоритети, що передбачає розв'язання визначених проблем за запропонованими групами (1-гальмування соціально-економічного розвитку регіону, 2-гальмування розвитку туристичної галузі в цілому, 3-гальмування розвитку сільського туризму в Україні та її регіонах) при взаємодії з центральними та галузевими органами виконавчої та законодавчої влади та з суб'єктами господарювання у цій галузі туризму.

Подолання соціально-економічних проблем сільських територій можливе за рахунок розвитку суб'єктів господарювання сільського туризму. При цьому необхідна спільна діяльність та координування зусиль представників місцевої влади, бізнесу, закладів освіти та культури, громадських організацій, які будуть спрямовувати спільні зусилля на формування та реалізацію туристичного

продукту сільського туризму, підтримку його розвитку в місцевості, регіоні та державі в цілому.

Результати здійсненого аналізу дозволяють сформулювати соновні висновки щодо розділу 2: «Сучасний стан розвитку сільського туризму в Україні». Отже, індустрія туризму для багатьох країн є потенційною галуззю, яка має значний економічний розвиток і є однією із основних джерел доходів. Зародженням сільського туризму відбулось у Римській імперії ще до X ст. н. е. Саме тоді серед членів патриціанських родин зародилася тенденція на поїздки з міста на відпочинок у сільську місцевість.

Масовим явищем сільський туризм став на початку XIX ст., а з другої половини XX ст. цей вид туризму став засобом «порятунку» європейців від стресового впливу розвинутих промислових міст. Саме мешканці урбанізованих міст є цільовою аудиторією сільського туризму. У історичній ретроспективі сільський туризм в Україні має три етапи свого розвитку, такі як:

- I етап. Формування сільського туризму (кінець XIX – середина XX ст.);
- II етап. Становлення приватних форм сільського туризму (60-ті рр. – 90-ті рр. XX ст.);
- III етап. Становлення правових форм сільського туризму (з 90-х рр. XX ст.).

Саме на третьому етапі засновується Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, яка є громадською неприбутковою організацією, що позиціонує себе як ініціатор та організатор нового виду діяльності сільського населення.

Організація перебуває в постійному розвитку, проводяться стажування за кордоном для запозичення досвіду світових лідерів у сільському туризмі, з метою популяризації сільського туризму на теренах України був заснований журнал «Туризм сільський зелений», з 2003 р. по 2010 р. щорічно проводилась всеукраїнська виставка-ярмарок «Українське село запрошує», також з 1997 р. реалізовано понад 30 проектів за підтримки міжнародних благодійних фондів.

Для залучення селян до розвитку сільського туризму було засновано школи сільського туризму, які представлені у таких регіонах країни як: Київ, Запоріжжя, Полтава та Закарпаття.

Сільський туризм для України є відносно новим поняттям, але в той же час науковці та дослідники вбачають в цій сфері значну перспективу для розвитку сільських територій та зайнятості сільського населення. Основні переваги, які характерні для сільського туризму є: бюджетність, екологічність, самобутність та автентичність. Для більшості країн світу саме ця галузь розглядається як невід'ємна частина комплексного соціально-економічного розвитку села, яка має позитивний вплив на поліпшення умов і якості життя селян.

Перспектива сільського туризму в Україні полягає у наявних природних, рекреаційних та кліматичних ресурсах. Нині, державою охороняється близько 30 ландшафтних та регіональних парків і садиб відомих діячів української культури. Лікувальні ресурси представлені понад 400 джерелами мінеральних вод і більше 100 родовищ цілющих вод, які є унікальними для Європи.

В загальному визначенні сільський туризм має певний спектр перспектив, який характеризується своїм соціально-економічним значенням, відносною новизною та доступністю для різних бюджетних категорій населення.

За результатами проведеного аналізу вітчизняний ринок гостинності та туризму займає останні позиції серед європейських країн за рівнем розвитку туризму.

Тому сільський туризм визначає пріоритет розвитку саме в соціально-економічному аспекті. Значний вплив визначеного аспекту полягає у розширенні сфери зайнятості сільського населення, не лише у виробничій сфері, а й у сфері обслуговування, покращуючи разом із цим загальну інфраструктуру села.

За останніми науковими дослідженнями стало відомо, що прискорений розвиток сільського туризму може зіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки, тим самим забезпечити демографічну стабільність та вирішити нагальні соціально-економічні проблеми сучасного українського села.

Найбільш перспективними регіонами в Україні для розвитку сільського туризму є: західний регіон – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Хмельницька області; південний регіон – Запорізька, Миколаївська, Херсонська області; центральний і північний регіони – Київська, Полтавська, Чернігівська області.

Лідером серед перелічених областей за кількістю домогосподарств, які приймають туристів і надають відповідні послугиє Закарпаття, де нараховується 474 домогосподарства. Друге місце посідає Львівщина – 357 садиб, і третє місце належить Івано-Франківській області, де налічується 247 садиб.

Представлені області набули своєї популярності завдяки широкому спектру послуг, що надаються, географічному положенню, різноманітні атракції тощо.

Як і будь-яка діяльність, що розвивається, сільський туризм має ряд проблем, які потребують нагального вирішення задля відродження українського села та популяризації іміджу України. Отже, проблемами, які затримують розвиток сільського туризму в Україні є:

- невпорядковане законодавство;
- відсутність закону, що регулює цей вид діяльності;
- низький рівень розвитку інфраструктури;
- відсутність державних програм підтримки розвитку сільського туризму;
- низький рівень інформатизації та популяризації сільського туризму в регіонах України;
- відсутність політичної стабільності;
- недостатній рівень популяризації України як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках;
- відсутня система оцінки якості послуг.

Тому, доцільно згрупувати проблеми розвитку сільського туризму у 3 групи (табл. 2.4). Серед них – такі, що виникають на тлі загального соціально-економічного складного стану у регіонах – 1 група (тобто є наслідком нездатності

регіонів забезпечити свій соціально-економічний розвиток і негативно впливають на розвиток сільського туризму); такі, що у сукупності відбивають недостатній розвиток туризму у цілому – 2 група (тобто з складовою загального гальмування розвитку галузі); такі, що виникають у середовищі самої галузі сільського туризму як на рівні регіону, так і на рівні державного регулювання цього виду – 3 група.

Усі вищеперераховані проблеми гальмують розвиток сільського туризму Україні. Щоб вирішити ці проблеми на перспективних територіях необхідно створити мережу туристичних кластерних утворень. Для туристичного бізнесу створення таких кластерних утворень є важливою передумовою для підвищення якості туристичних послуг.

Найуспішнішими та найвідомішими кластерними утвореннями в сфері туризму є такі як:

- кластер сільського туризму «Оберіг»;
- туристичний кластер «Кам'янець»;
- кластер «Екотур».

Отже, для подолання наявних проблем сільських територій необхідно сформувати спільну діяльність та координування зусиль представників місцевої влади, бізнесу, закладів освіти та культури, громадських організацій, які будуть спрямовувати спільні зусилля на формування та реалізацію туристичного продукту сільського туризму.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Перспективи та шляхи покращення розвитку сільського туризму в Україні

На сьогодні успішність проходження етапу розвитку ринкових відносин залежить від ефективності управління інноваційними процесами шляхом забезпечення екологічності виробництва та вирощування екологічно чистої продукції.

У ринкових умовах діяльності для задоволення потреб людей, що проживають в урбанізованому середовищі, велику роль відіграє сільський туризм, який можна зарахувати до одного з видів підсобного господарювання.

Для більшості країн сільський туризм є невід'ємною частиною комплексного соціально-економічного розвитку села. Значну увагу даному виду туризму приділяє Європейський Союз аргументуючи це тим, що сільський туризм є основним важелем для соціально-економічного стану сільських територій.

Для того, щоб цей вид туризму стабільно розвивався, необхідно сформувати його господарський механізм: організаційні, економічні та правові аспекти діяльності. Найбільше уваги потрібно приділяти організації скоординованих відносин між учасниками (суб'єктами) сільського туризму, вирішенню питань оподаткування, тарифів на житло та послуги, системи маркетингу, гарантій щодо прийому та обслуговування гостей певного рівня і стандартів обслуговування; а також законодавчому та правовому забезпеченню й підтримці сільського туризму на рівні держави.

Наразі, для України вирішення проблем даного напрямку туризму не є одним із пріоритетних напрямів, тому його розвитком займаються члени громадських організацій («Спілка сільського зеленого туризму України»),

організацій територіальних громад, науковці, власники садиб, які об'єднуються в туристичні кластери тощо.

Такий прояв ініціативи ґрунтується на наявності значних перспектив у галузі сільського туризму, розвитку якого сприяють наступні чинники:

- екологічність навколишнього середовища сільських територій;
- вагомі рекреаційні ресурси;
- історико-культурна та етнографічна спадщини;
- попит серед міських жителів та іноземців на відпочинок у сільській місцевості;
- відносно вільний сільський житловий фонд для прийому туристів;
- наявність трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- доступні ціни на відпочинок та звична гостинність сільського населення;
- можливість розширення комплексу додаткових послуг, пропонуючи екскурсії, збирання ягід та грибів, риболовство, катання на конях тощо.

Однією з проблем сільського населення є низький рівень доходів та безробіття, тому як спосіб вирішення питання доцільно вважати саме сільський туризм за рахунок:

- здійснення екскурсійних подорожей на обладваних туристських маршрутах;
- надання послуг розміщення туристам;
- транспортне обслуговування туристів та надання послуг прокату туристського спорядження;
- продаж екологічно чистих продуктів харчування;
- надання егерських послуг (рибальство або полювання);
- продаж сувенірних виробів власного виробництва;
- проведення анімації для туристів на основі історико-культурної спадщини та з урахуванням етнографії сільської території.

Слід зазначити, що для ефективного розвитку сільського туризму є важливим можливість поєднання у відпочинку пізнання природничого, історико-етнографічного та культурного потенціалу регіону.

На противагу факторам розвитку сільського туризму є ті, що його обмежують. Авторами було досліджено деякі з них:

- неналежний рівень інфраструктури;
- недостатній рівень кваліфікованих працівників у сфері обслуговування;
- низький рівень комунікацій;
- відсутність належного правового забезпечення;
- незбалансоване використання природних та історико-етнографічних ресурсів селянами.

Ці питання можна вирішити за допомогою проведення виваженої політики державного регулювання розвитку сільського туризму [65, с. 7].

З початку XXI ст. сільський туризм, за визнанням експертів Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), є одним із секторів туристичної індустрії, яка динамічно зростає. Ідея охорони навколишнього середовища стала надзвичайно популярною серед західних цивілізацій, які охопили й індустрію туризму.

Українське село має надзвичайно багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, ландшафти, а також лікувально-рекреаційні ресурси.

Нині, українські села багаті індивідуальним житловим фондом. На даний момент проблемою багатьох сіл є зростаючий надлишок робочої сили. З огляду на відсутність капіталовкладень та створення нових робочих місць в сільській місцевості України, на загальнодержавному рівні більше уваги слід приділяти тим галузям, які не потребують для свого розвитку великих коштів. До таких галузей і належить сільський туризм, який давно практикується в Україні, завдяки відповідній рекреаційній базі.

В Україні існують всі передумови розвитку відпочинку в селі, який можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності у сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону, або

як форму малого підприємництва, що дає можливість певною мірою вирішити проблему зайнятості сільського населення, поліпшити добробут, раціонально використовувати природний та історико-культурний потенціал сільської місцевості.

Розвиток сільського відпочинку має реальну державну перспективу і сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації сільської місцевості. Сільський туризм виступає важливим чинником стабільного динамічного збільшення надходжень до бюджету, активізації розвитку багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство).

Сільський туризм за рахунок збереження етнографічної самобутності має наступні перспективи:

- відродження і розвиток традиційної культури: народна архітектура, мистецтво, промисел, а також все те, що складає місцевий колорит;
- пізнання мешканцями урбанізованих територій справжніх українських традицій через сільський відпочинок;
- репрезентація українського села на світовому рівні.

Тому як передумову успішного розвитку відпочинку в сільських етнографічних районах слід розглядати формування ідеології відродження і розвитку всього спектру традиційної культури, починаючи від форм господарських занять до надбань духовної сфери, які будуть діяти як сприятливі чинники для індивідуального відпочинку в етнографічних районах України.

Регіони України мають надзвичайно багату природу і етнокультурну-ресурсну базу, що створює передумови для сільського туризму. Сприятливий клімат, ландшафти, унікальна історико-культурна спадщина є гарантією організації всебічного відпочинку та туризму в сільських місцевостях нашої країни.

Для сільських жителів України цей вид туризму є найкращим стимулом для початку і розвитку підприємницької діяльності, що дає додаткові доходи і підвищує рівень зайнятості членів сільських родин.

Крім цього, діяльність сільських громад з організації агро-рекреаційного сервісу стимулює облаштування сільських осель та благоустрій сільської місцевості, створює додаткові шляхи наповнення місцевих бюджетів, перетворюється на вагомий чинник перспективного розвитку сільських територій [66, с. 25].

Пріоритетність розвитку сільського туризму в усіх регіонах України зумовлена наступними обставинами:

- малоосвоєні території та рекреаційний потенціал, що вимагають пошуку альтернативних ефективних стимулів для їх раціонального використання у відпочинку та туристичних цілях;
- збережена етнокультурна самобутність історичного краю нашої держави (Буковина, Покуття, Закарпаття, Волинь, Поділля, Слобожанщина і т. п.) виступає ексклюзивною міжнародно-туристичною конкурентною перевагою, що дозволить нашій країні бути серед основних осередків розвитку сільського туризму на Європейському континенті;
- практика організації відпочинку для туристів на селі, що сприяє зміні екологічної свідомості сільського населення, тому здатна відігравати важливу роль в збереженні навколишнього середовища.

Нині, перспективними регіонами в яких реалізуються програми розвитку сільського туризму в Україні є такі:

- Західний регіон (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Хмельницька області);
- Південний регіон (Запорізька, Миколаївська, Херсонська області);
- Центральний і північний регіони (Київська, Полтавська і Чернігівська області) [67, с. 72].

За результатами опитувань, значна частка (29%) тих, хто відпочиває в сільській місцевості, надає перевагу такому виду відпочинку завдяки можливості долучитися до навколишнього природного середовища (купатись у водоймах, гуляти на свіжому повітрі, збирати ягоди, гриби).

Мотивація до відпочинку в селі, можливість харчуватись екологічно чистими, натуральними і відносно дешевими продуктами домогосподарств присутня у 17 %.

Бажання залучитись до народної культури, звичаїв, традицій, брати участь у святах і сільських розвагах, зануритись у сільське життя виступає важливим мотиватором до відпочинку в сільській місцевості для 15% туристів.

Як виявилось, важливим мотивом туристів (12%), беручи до уваги фінансовий стан переважної частини населення країни, є відсутність коштів для відпочинку на дорогих курортах, за кордоном, адже загальновідомо, що проживання в сільській садибі коштує набагато дешевше за відпочинок у курортній зоні з проживанням у готелі [68, с. 19].

Ще одним мотиватором для міських жителів (9%) виступає потреба в можливості спокійного відпочинку подалі від індустріальних міст. Певна частина населення (7%) відпочиває в сільській місцевості за сімейною традицією, а дещо менша частка туристів (6%) пояснила своє бажання користуватися послугами сільського туризму необхідністю оздоровлення у певних кліматичних умовах за рекомендацією лікаря. Дещо менша частка туристів (5%) вказала, що до відпочинку в сільській місцевості їх спонукає можливість безпосередньої участі в сільськогосподарських роботах для власного задоволення.

Узагальнюючи існуючу практику, виділяють декілька напрямів туристичних послуг:

- пізнавальний (ознайомлення з культурно-історичними, етнографічними, природними цінностями території);
- розважальний (рибальство, полювання, збирання грибів, ягід, лікарських трав, катання на човнах, здійснення радіальних виходів в гори);
- оздоровчий (купання у водоймищах, заняття фізичною працею).

Пропозицію на туристичний продукт сільського туризму поділяють на первинну, що реалізується безпосередньо виробником туристичних послуг

(господарством), і вторинну, коли задіяно посередників, які мають вигоду від перепродажу послуг. Важливе значення для розвитку сільського туризму має також визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз його розвитку.

Сільський відпочинок в Україні, зокрема в Карпатському регіоні, має давню історію, його майбутнє ще остаточно не визначено. В даний час невідомо, чи стане цей вид відпочинку повноправним учасником національного туристичного ринку або його можливість у збільшенні кількості відпочиваючих в сільських будинках від 15 до 20% від загальної чисельності туристів, як, наприклад, у Франції [69, с. 41].

За науковими прогнозами, сільський туризм (для прикладу, лише в Карпатському регіоні) формує потужний сегмент ринку і «контролює» від 35 до 45% всіх туристичних потоків в цей регіон. Щорічно в Карпатах відпочиває близько 1,5 млн осіб, з них понад 250 тис. – гості з інших країн.

Сприйняття сільського відпочинку міським жителем України зараз коливається в широкому діапазоні: від повного неприйняття цієї форми відпочинку до величезного захоплення його екологічністю і економічністю.

Це свідчить лише про необізнаність громадськості про таку форму відпочинку. Певний скептицизм до сільського відпочинку з боку жителів міста першого покоління зумовлений тим, що вони ще тісно пов'язані з сільською місцевістю – часті поїздки в село, відвідування родичів, догляд за житлом батьків, участь в сільськогосподарських роботах, не складають для них належного сприйняття відпочинку, і як наслідок не надають сільському туризму спеціального статусу.

Поряд з цим в українських містах є категорії людей, які активно сприйняли ідею відродження сільського відпочинку. На сьогодні в Україні основні сегменти потенційних споживачів послуг сільського зеленого туризму утворюють:

- мешканці промислових центрів (через екологічність цієї форми відпочинку);
- мешканці урбанізованих міст (3-4-е покоління – за екзотичність);

- шанувальники українських народних традицій (через позитивні складові сільського способу життя та екологічність навколишнього середовища);
- люди з малим і середнім достатком (через цінову доступність).

Разом з тим, проведені в останні роки за допомогою мас-медіа рекламні акції більше уваги звертали на привабливі сторони села, ніж на роботу з певними категоріями городян і технічно-економічні аспекти цього відпочинку.

Отже, пріоритетність розвитку сільського туризму в Україні зумовлюється нагальною необхідністю невідкладного розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села, що передбачає відновлення трудового потенціалу, припинення безробіття, міграційних процесів, підвищення матеріального достатку сільського населення тощо.

У даному контексті сільський туризм слід розглядати як одне з важливих явищ сучасності, підпорядкованих дії об'єктивних законів розвитку суспільства, економічна сутність якого спрямована на підвищення зайнятості сільських мешканців, зростання їх доходів та підвищення життєвого рівня в цілому.

3.2. Шляхи покращення обслуговування туристів на селі

Туристична діяльність є однією із найбільш динамічних галузей міжнародної діяльності, яка охоплює організацію подорожей та надання туристичних послуг, необхідних для задоволення різноманітних потреб туристів. Взаємозв'язок туристичних послуг здійснюється через ринок туристичного продукту, який являє собою сферу економічних відносин між виробниками і споживачами [70, с. 293].

Але, перш ніж дати визначення туристичного продукту, необхідно розглянути його складові та принципи формування (виробництва) та характеристики послуги як специфічного виду товару. Товар – це те, що може задовольнити будь-яку необхідність суспільства або окремого індивідуума і пропонується для продажу на ринку.

Послуга являє собою будь-яку дію або вигоду, яка надається однією стороною іншій і на відміну від товару має специфічні, тільки їй притаманні характерні риси [71, с. 117]. Робота підприємства може полягати в організації як усієї подорожі, так і окремих послуг.

Одиницею туристичної послуги є комплекс послуг, які надаються одному споживачеві протягом певного проміжку часу, наприклад, надання готельного номера, екскурсії, послуг перевезення тощо. Згідно з Міждержавним стандартом (ГОСТ 28681.0) – «Туристична послуга – результат діяльності туристичного підприємства по задоволенню відповідних потреб туристів».

Комплексність туристичної послуги зумовлена тим, що для туриста вона складається з комплексу послуг (як матеріальних, так і нематеріальних), які є специфічним туристичним продуктом. Кожна з окремих туристичних послуг доповнює інші. Послуги матеріального характеру включають послуги непасажирського транспорту, торгівлі, житлово-комунального господарства, побутові та заготівельні послуги. Це можуть бути і специфічні товари: сувеніри, плани міст, карти метро, туристичне спорядження тощо.

До послуг нематеріального характеру належать послуги туристично-екскурсійних закладів, транспорту, санаторно-курортних підприємств, суспільних організацій, державного управління, охорони здоров'я тощо.

У сільській місцевості надається вузький спектр послуг, так як сільський туризм відносно нове явище в індустрії туризму. Лише у більш розвинених селах та садибних ділянках, послуги мають більшу різноманітність, наприклад: катання на конях, відвідування майстер класів із ремісництва, збирання ягід та грибів, рибальство, катання на човнах, участь у сільському побуті і так далі.

Але надання даних послуг в більшості випадках не є досконалим або якісним, тому авторами були дослідженні шляхи покращення обслуговування туристів на селі.

Однією із причин не якісного обслуговування туристів – це відсутність налагодженої системи стандартизації та сертифікації послуг, що надаються.

Тенденції розвитку туризму в Україні засвідчують, що рівень цін, якість послуг та стан довкілля щоразу більше впливатимуть на вибір мети подорожі й місця тимчасового перебування. Тому умови розвитку ринкової економіки та конкурентної боротьби все більше враховуватимуть не лише кількість виготовлених товарів і послуг, а передусім їх якість.

Дослідження, проведені серед туристів, показали, що при плануванні подорожі, яка припадає на вихідні дні чи на період відпустки, важливішою є її мета, аніж вид розміщення. Натомість у випадку сільського туризму, коли туристи проводять свій вільний час у селянському господарстві, проживання набуває першорядного значення [72, с. 312].

Згідно з рекомендаціями Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) під якістю розуміють виконання за визначеною й прийнятною ціною будь-яких завдань і сподівань клієнта, які не заборонені законодавством, при одночасному дотриманні вимог безпеки, гігієни і доступності туристичних послуг й гармонії людського та природного середовища [73, с. 2].

У наведеному визначенні простежується прагнення до збалансованого розвитку туризму. При цьому якість залежить не лише від рівня надання послуг, а враховує людський чинник й особливості природного середовища. Якість також передбачає комфортність і зручність розміщення, харчування, транспортного забезпечення, високий рівень обслуговування, наявність широкого асортименту додаткових і спеціалізованих послуг, що задовольняють різноманітні потреби туристів [74, с. 63].

Продукт сільського туризму створюється і призначається не для масового споживання. Він є персоналізованим відповідно до вимог туристів, які очікують від нього відповідної якості.

Поряд з проблемою якості туристичних послуг важливого значення набуває якість обслуговування туриста. Покупці туристичних послуг стають більш вимогливими і прагнуть вищих стандартів обслуговування. Цей аспект є вирішальним для існування туристичних суб'єктів за умов конкуренції. У свою

чергу надавачі послуг сільського туризму намагаються, аби їхні садиби були якнайкраще підготовлені до прийому гостей [75, с. 15].

Підвищення якості пов'язане зі зростанням витрат на надання послуг. Додаткові витрати збільшують собівартість, але й обумовлюють збільшення продажів. При цьому збільшується загальна ефективність від підвищення якості послуг (зростання прибутку та ефективності витрат на надання послуг).

Важливим чинником підвищення якості є єдині норми і принципи обслуговування клієнтів, що інформують туристів про рівень і сферу пропозиції. Надзвичайно важливий інструмент оцінки якості – категоризація і стандартизація селянських садиб. Основною метою категоризації є забезпечення відповідного рівня послуг внаслідок дотримання вимог, нижче яких надавати послуги неприпустимо. Уніфікація норм надання послуг трактується як елемент підвищення якості пропозиції.

Системи оцінки якості продуктів і послуг, що пропонуються селянськими садибами, у більшості країн зосереджуються на стандарті технічного оснащення об'єктів та на чинниках, що підтверджують сільський та аграрний характер пропозиції. Ці системи у світовому масштабі достатньо диференційовані [76, с. 13]. Так у Великій Британії та в Ірландії якість агротуристичних господарств оцінюється державною радою туризму при застосуванні однакових критеріїв і для міських, і для сільських об'єктів. У Франції, Швейцарії, Австрії та Німеччині категоризація сільських садиб здійснюється інспекторами вітчизняних об'єднань підприємців. Вона є добровільною і стосується лише садиб, що належать організації.

Отже, система оцінки і контролю якості слугує формуванню і утриманню відповідного іміджу пропонованих продуктів і послуг та виконує важливу роль у маркетингу.

Тому використання можливості оцінки задоволеності клієнтів та підготовка пропозиції сільського туризму відповідної категорії дає змогу надавати якісніші послуги туристам, ефективніше функціонувати та конкурувати на мінливому туристичному ринку, одержувати вищі доходи.

У процесі проведення дослідження, авторами було зроблено наступні висновки щодо розділу 2: «Проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні». Отже, сільський туризм за рахунок збереження етнографічної самобутності має наступні перспективи:

- відродження і розвиток традиційної культури: народна архітектура, мистецтво, промисел, а також все те, що складає місцевий колорит;
- пізнання мешканцями урбанізованих територій справжніх українських традицій через сільський відпочинок;
- репрезентація українського села на світовому рівні.

Тому як передумову успішного розвитку відпочинку в сільських етнографічних районах слід розглядати формування ідеології відродження і розвитку всього спектру традиційної культури, починаючи від форм господарських занять до надбань духовної сфери, які будуть діяти як сприятливі чинники для індивідуального відпочинку в етнографічних районах України.

Для сільських жителів цей вид туризму є найкращим стимулом для початку та розвитку підприємницької діяльності, що дає додаткові доходи і підвищує рівень зайнятості селян.

За науковими прогнозами, сільський туризм лише в Карпатському регіоні формує потужний сегмент ринку і контролює від 35% до 45% всіх туристичних потоків в цей регіон. Щорічно Карпати відвідує близько 1,5 млн. осіб, де з них понад 250 тис. осіб – іноземці.

Важливим у здійсненні туристської діяльності є якість обслуговування туристів, в даному контексті «сільських» туристів. У сільській місцевості, надається досить вузький спектр послуг, до яких належать: проживання і харчування. Це пояснюється тим, що даний вид туризм відносно нове поняття для України, а також не всі родини, які приймають туристів, мають певні знання щодо сфери гостинності. Тому, для того, щоб покращити якість обслуговування туристів на селі, необхідно:

- налагодити систему стандартизації та сертифікації послуг, що надаються;

- затвердити спеціальний національний стандарт України «Послуги туристичні. Туризм сільський. Загальні вимоги», який пропонується провідними науковцями;
- визначити сільський туризм як пріоритетний напрям для України;
- створити інвестиційні програми до яких будуть долучатись селяни зі своїми господарствами;
- популяризувати імідж України на світовій арені.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного нами дослідження, можна зробити наступні висновки. Отже, останнім часом, дослідники туристичної галузі приділяють значну увагу до проблем сучасного українського села.

Адже, за офіційними даними Державної статистики України, станом на 1 січня 2019 р. з 28 376 тис. одиниць сільських населених пунктів 8,5 тис. зазнали соціально-економічного занепаду та перебувають на межі зникнення.

За науковими дослідженнями саме індустрія туризму може відіграти значну роль у відродженні сільських поселень. Адже сфера туризму є міжгалузевим господарським комплексом, яка має значний соціально-економічний вплив, а також спеціалізується на створенні, виробництві та реалізації турпродукту, що опирається на специфічні потреби населення.

Занепад українського села обумовлений низкою причин, а саме: відсутність робочих місць, внаслідок чого здійснюється трудова міграція селян, низький соціальний захист та демографічна криза. Тому, одним із найбільш актуальних науково-пізнавальних видів туризму, що може стати вирішальним фактором даних проблем є сільський туризм.

Згідно з офіційними статистичними даними Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО), подорожі до сільських територій складають від 7% до 20% від загальної кількості туристських поїздок, а його частка доходів від міжнародного туризму складає від 10% до 15%.

Нині, український ринок потенційно здатний прийняти 150 тис. «сільських» туристів, в той час як європейський ринок налічує 2 млн. ліжко-місць. Тому, сільський туризм стає одним із найбільш динамічно зростаючих секторів світового туристичного господарства.

Поняття «сільський» туризм різними науковцями трактується по різному. Авторами було досліджено більшість з них та виокремлені наступні чинники, які характерні для даного виду туризму.

Отже, сільський туризм – це відпочинковий вид туризму, що базується на відвідуванні сільських територій, передбачає розвиток туристичних шляхів, сільськогосподарських та народних музеїв, а також використання агропромислового комплексу та локальної інфраструктури певного регіону.

Нині, поняття «сільський туризму» часто ототожнюється з такими поняттями як «зелений або еко-туризм» та «агро-туризм», але знак рівності між ними ставити не можна, тому що зелений туризм та еко-туризм відносяться до будь-якої форми туризму, який має відношення до навколишнього середовища, в той час як сільський туризм концентрується лише на сільських територіях.

Також, сільський туризм, агро-туризм та еко-туризм відрізняються основними цілями використання вільного часу, де їх різниця полягає у базових мотивах подорожування.

Сільський туризм передбачає стаціонарний відпочинок з можливістю радіальних виїздів, походів та залученням до традиційних видів сільського господарства. Еко-туризм – це безперервний рух, ознайомлення з природою, традиціями, культурою певного середовища, а аграрний туризм являє собою відпочинок із залученням рекреанта до сільськогосподарської діяльності.

Важливою передумовою для розвитку та популяризації сільського туризму в Україні є те, що він не потребує великих капіталовкладень, але виступає як важливий чинник стабільного та динамічного зростання надходжень до бюджету країни.

Також, даний вид туризм активізує багато галузей економіки таких як: торгівля, транспорт, зв'язок і сільське господарство. Цінність сільського туризму полягає у його соціально-економічному значенні для держави, що обумовлюється наступними факторами:

Стимул до розвитку місцевої інфраструктури;

- вирішення проблем сільських господарств, що займаються сільським туризмом;
- активізація місцевого ринку праці, надання робочих місць, що перебувають у дефіциті;

- сприяння збереженню етносу, традицій та самобутності українців;
- створення умов для відпочинку туристів різних бюджетних категорій;
- сприяння підвищенню культурного рівня та екологічної свідомості мешканців села.

До основних переваг сільського туризму належать:

- забезпечення розміщення туристів у сільській місцевості;
- забезпечення роботою місцевих ремісників;
- збереження місцевих традицій, звичаїв та побуту;
- стимулювання безпосереднього збуту сільсько-господарської продукції;
- сприяння усвідомленню міськими туристами значенню сільського середовища;
- підвищення стандартів та покращення якості сільських осель, безпосередньо тих, які є місцем тимчасового проживання туристів;
- покращення рівня життя селян.

На противагу переваг сільського туризму є певні недоліки, такі як:

- сільський туризм створює соціальне розшарування сільських громад, так як даним видом туризму мають змогу займатись більш заможні селяни;
- туристичний сезон припадає на сезон польових робіт, що створює певні труднощі для туристичного руху та господарів агро-осель;

Незважаючи на всі переваги та позитивні сторони сільського туризму, належні умови для повної реалізації даної діяльності сьогодні в Україні не забезпечені, де однією з причин є недосконалість нормативно-правової бази.

Діяльність у напрямі сільського туризму має певні особливості, які потребують врегулювання чинним законодавством країни. Винятковість даних відносин полягає у тому, що основним об'єктом такої діяльності є землі сільськогосподарського призначення, їх природні ресурси та сільські населенні

пункти, які є основною базою для здійснення сільського туризму та реалізації послуг даного напрямку туристичної галузі.

Основними документами за якими врегульовується дана діяльність є:

- ст. 1 Закону України від 15 травня 2003 р. «Про особисте селянське господарство»;
- ст. 7 Закону України «Про особисте селянське господарство»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. «Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)»;

На основі цих документів, можна зробити висновок, що сільський туризм регулюється на неналежному рівні, так як господарська діяльність не потребує державної реєстрації, проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, перероблення та споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків і надання послуг із використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського туризму.

Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. «Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)», суб'єкти підприємницької діяльності, такі як власники садиб або їх орендарі можуть надавати послуги розміщення як платно так і безоплатно без державної реєстрації на обмежену кількість місць, а саме не більше 30.

Основною проблемою є відсутність загальних положень щодо безпеки туриста, адже якщо туристи задля атракції залучаються до сільськогосподарських робіт, небезпеку можуть становити технічні засоби, обладнання, агрохімічні речовини.

У зв'язку з цим важливою гарантією безпеки туристів і необхідною умовою функціонування сільського туризму є належна правова регламентація стандартизації та сертифікації послуг у цій сфері.

Дослідження сучасних умов розвитку сільського туризму в регіонах України дозволило окреслити область ключових проблем, що перешкоджають активному розширенню цього виду діяльності:

- невпорядковане законодавство щодо основних аспектів регулювання туристичного бізнесу в сільській місцевості;
- відсутність закону, що регулює цей вид діяльності;
- низький рівень розвитку інфраструктури ринку послуг сільського туризму та соціальної інфраструктури села;
- застарілі стереотипи жителів сільської місцевості, що перешкоджають активному розвитку новітніх видів туристичної галузі, яскраво виражений несистемний та нерегулярний характер послуг;
- відсутність державних програм підтримки розвитку сільського туризму та обмежений обсяг їх фінансової, консультаційної та інформаційно-маркетингової підтримки;
- низький рівень інформатизації та популяризації сільського туризму в регіонах України серед населення європейських країн;
- відсутність політичної стабільності та соціальної напруженості в суспільстві, погіршення світового іміджу України.
- недостатній рівень популяризації сільського туризму в Україні як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках;
- відсутня система оцінки якості послуг.

Наразі, для України вирішення проблем даного напрямку туризму не є одним із пріоритетних напрямів, тому його розвитком займаються члени громадських організацій («Спілка сільського зеленого туризму України»), організацій територіальних громад, науковці, власники садиб, які об'єднуються в туристичні кластери тощо.

Такий прояв ініціативи ґрунтується на наявності значних перспектив у галузі сільського туризму, розвитку якого сприяють наступні чинники:

- екологічність навколишнього середовища сільських територій;
- вагомі рекреаційні ресурси;
- історико-культурна та етнографічна спадщини;
- попит серед міських жителів та іноземців на відпочинок у сільській місцевості;
- відносно вільний сільський житловий фонд для прийому туристів;
- наявність трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- доступні ціни на відпочинок та звична гостинність сільського населення;
- можливість розширення комплексу додаткових послуг, пропонуючи екскурсії, збирання ягід та грибів, риболовство, катання на конях тощо.

Отже, проведені дослідження та аналіз проблем, перспектив, нормативно-правової бази сільського туризму дають змогу вказати шляхи покращення обслуговування туристів на селі, а саме:

- налагодити систему стандартизації та сертифікації послуг, що надаються;
- затвердити спеціальний національний стандарт України «Послуги туристичні. Туризм сільський. Загальні вимоги», який пропонується провідними науковцями;
- визначити сільський туризм як пріоритетний напрям для України;
- створити інвестиційні програми до яких будуть долучатись селяни зі своїми господарствами;
- популяризувати імідж України на світовій арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева – К. : «Альтерпрес», 2002. – 436 с
2. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації URL: www.unwto.org.
3. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України // Стратегічні пріоритети : науково-аналітичний збірник. Спеціальний випуск / Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ, 2008. – №1 (6). – С. 138-143.
4. Населення України за 2018 рік // Державна служба статистики України URL: <http://surl.li/hcpd>
5. Чернява Г.Л. Теоретичні підходи до визначення поняття, сутності альтернатив розвитку сільського зеленого туризму // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – №227. – С. 85-88.
6. Про внесення змін до Закону України “Про туризм”: Закон України № 282-IV від 18.11.03 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №13. – С.180.
7. Горішевський П. В. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / П. Горішевський, В. Васильєв, Ю. Зінько // Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. – 148 с.
8. Dictionary of Travel. Tourism and Hospitality / Ed. S. Medlik; London: Butterworth-Heinemann Etd., 1993. – P.43.
9. Костриця М.М. Підприємницькі засади розвитку сільського туризму: дис. канд. екон. наук.: 08.00.04 / М.М. Костриця. – Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2008. – 213 с.
10. Данилко В.К. Статистика сільського зеленого туризму: розвиток і становлення // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2014. – №1 (28). – С. 75-84.
11. Кузик С.П. Географія туризму: навчальний посібник / С.П. Кузик. – К.: Знання, 2011. – 271 с.

- 12.Слюсар С.Т., Бурлаков О.О. Шляхи розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні // Економічний вісник університету . – 2018. – №36 (1). – С. 103-113.
- 13.Світовий досвід організації сільського туризму: методичний посібник//Громадська організація «Одеська обласна сільськогосподарська дорадча служба», «Центр розвитку та правової підтримки села». – Одеса. – 2009. – 56 с.
- 14.Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 312 с.
- 15.Степанов В. Ю. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. Регіональне управління та місцеве самоврядування. 2018. 1(53). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2018-1/doc/3/02.pdf>.
- 16.Murdoch J., Marsden T. Reconstituting Rurality: Class, Community and Power in the development Process. – London: U. C. L. Press, 1994. – 232 p.
- 17.Коломієць Я. Л. Правове регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Я.Л. Коломієць. – Харків, 2015. – 172 с.
- 18.Про особисте селянське господарство: Закон України № 742-IV від 15.05.03 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №29. – 232 с.
- 19.Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання): Постанова № 297 від 15.03.06 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – 258 с.
- 20.Черкаська Н.В. Щодо умов здійснення сільського туризму в Україні / Н.В. Черкаська, О.І. Шейкін //Форум права. – 2012. – № 3. – С. 808-813.
- 21.Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України № 360-IX від 13.12.19 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – 119 с.
- 22.Туєва О. М. Правові умови забезпечення діяльності у сфері зеленого туризму. Порівняльно-аналітичне право: електрон. наук. фах. вид. юрид. ф-ту ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». 2017. – № 3. С. 103-106.

23. Кафарський О. В. Договірні відносини в сільському туризмі / О. В. Кафарський // Університетські наукові записки. – 2010. – № 1(33). – С. 40-46.
24. Звіт про роботу сектору ліцензування управління правової та ліцензійної політики Державної служби туризму і курортів // Державна служба туризму і курортів URL: <http://www.tourism.gov.ua/PublicationsList.aspx?id=39.2>
25. Європейський досвід організації сільського зеленого туризму // Все о туризме – туристическая библиотека URL: http://tourlib.net/statti_ukr/siltur2.htm
26. Георгиев Г. Л., Мадгерова Р. Х. Предпосылки развития малого и среднего бизнеса в сфере зеленого туризма в контексте устойчивости / Г.Л. Георгиев, Р.Х. Мадгерова // Экосистемы, их оптимизация и охрана. – 2010. – № 3. – С. 136 - 154.
27. Король М.М. Аналіз європейського досвіду організації зеленого туризму // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – №1 (2). – С. 23-26.
28. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Зелений туризм . – Київ: Знання, 2008. – 271 с.
29. Європейська федерація фермерського і сільського туризму URL: <https://www.eurogites.org>
30. Sznajder M., Przezbórska L. Agroturystyka / M. Sznajder, L. Przezbórska. – Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2006. – 257 s.
31. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Ткаченко Т.І. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2006. – 537 с.
32. Коркуна О. І., Цільник О. Я., Бордун О. В. Розвиток зеленого туризму в умовах формування об'єднаних територіальних громад // Економіка та управління національним господарством. – 2019. – № 1 (135). – С. 24-28.

- 33.Вергун Л. І. Сільський туризм в Україні / Л. І. Вергун // Географія та туризм. – 2010. – Вип. 9. – С. 104-110.
- 34.Відпочивайте в українському селі /Каталог/ , К. 2000.
- 35.Васильєва Н.В. Зелений туризм - панацея чи черговий міф. // Туризм сільський зелений, 2006. – №4. – С. 5-14.
- 36.Школа сільського зеленого туризму // Національний університет біоресурсів і природокористування України URL: <https://nubip.edu.ua/node/5838>
- 37.Школа агротуризму (Запоріжжя) // Ресурсний центр ГУРТ URL: <https://gurt.org.ua/news/trainings/38877/>
- 38.Школа зеленого туризму: Сільська садиба – це реальний бізнес // Укрінформ: мультимедійна платформа іномовлення України URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2578854-skola-zelenogo-turizmu-silska-sadiba-ce-realnij-biznes.html>
- 39.На Полтавщині стартувала Школа сільського зеленого туризм // Полтавська обласна державна адміністрація URL: <http://www.adm-pl.gov.ua/news/napoltavshchini-startovala-shkola-silskogo-zelenogo-turizmu>
- 40.Коробка С.В Зелений туризм як різновид підприємницької діяльності в сільській місцевості // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. – №2(42). Ч.1. – С. 233-237.
- 41.Слатвінська Л. А., Клодницька В. І. Сільський зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку сільських територій України. Актуальні проблеми розвитку національної економіки України: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтер. конф. (Умань, 1 груд. 2016). Умань: Вид-во ФОП Жовтий О.О., УДПУ, 2016. С. 16-19.
- 42.Гальцова І. Ю. Зелений туризм: недоліки існуючого законодавства // Юридичний журнал. – 2008. – №7. – С. 42-45.
- 43.Юрчишин В. В. Розбудова системного державного управління сільським господарством / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 6-17.
- 44.Пітюлич М.М. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн / М.М. Пітюлич, І.І. Михайлюк // Науковий

- вісник Ужгородського університету. – 2011. Серія Економіка. – Спецвипуск 33. – Частина 3. – С.154-158.
45. Довгаль О.В. Сільський туризм як перспективний напрям підприємництва у соціально-економічному механізмі розвитку села // Бізнес - Інформ. - 2013. - №4. - С. 316-320.
46. Язіна В. А. Сільський зелений туризм як основний інструмент створення успішного українського туристичного села / В. А. Язіна, В. О. Ткач, С. П. Кожушко // Причорноморські економічні студії. – 2018. № 29(2). – С. 37-41.
47. Сільський туризм – як інструмент ефективного розвитку сільської території // Інформаційно-аналітичний портал АПК України URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/rozvitok-silskih-teritorij/silskij-turizm>
48. Корчинська О.О. Оцінка стану підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в Україні // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – №12. – С. 139-143.
49. Малахова С. О. Сільський зелений туризм – основа розвитку туристичної індустрії Закарпаття / С. О. Малахова, С. С. Радомський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.16. – С. 129-133.
50. Побігун О. В. Розвиток сільського зеленого туризму як стимул для сталого економічного розвитку Івано-Франківської області // Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористання. – 2017. – №2 (16). – С. 173-177.
51. Шпеник Т.К. Організаційно-економічний механізм функціонування сільської (зеленої) садиби / Т.К. Шпеник // Науковий вісник Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інститут. Серія «Інноваційна економіка». – 2013. – № 5 (43). – С. 146-152.
52. Васильєв В. П. Десять років розвитку сільського зеленого туризму в Україні: проблеми та перспективи / В. Васильєв // Туризм: теорія і практика. – 2005. – № 1. – С.49-53

53. Олійник М. Хто сприяє і що перешкоджає розвитку в Україні сільського зеленого туризму / М. Олійник // Главред. – 2011. – № 7. – 57 с.
54. Липчук, В. В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку: Монографія / В. В. Липчук, Н. В. Липчук. – Львів: СПОЛОМ, 2008. – 160 с.
55. Офіційний сайт Спільки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні URL: <https://www.greentour.com.ua>
56. Соколенко, С., Бузинський М. Особливості діяльності та розвитку об'єктів зеленого туризму у регіонах та проблеми створення міжнародних кластерів у цій галузі // Все о туризме – туристическая библиотека URL: https://tourlib.net/statti_ukr/sokolenko.htm
57. Стратегия – понятия и определения. Классификация стратегий // стратегическое управление и планирование URL: <http://www.stplan.ru>
58. Айгистова О. В., Забаев Ю. В., Сеселкин А. И. Введение в бизнес туроперейтинга. Учебно-методическое пособие . – Москва: ЭКМОС, 1996. – 250 с.
59. Сільський зелений туризм: перспективи розвитку // Вісник. Офіційно про податки. Офіційне видання державної фіскальної служби України URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90010301>
60. Чисельність населення та середня чисельність за періоди року // Державна служба статистики України URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ds/kn/kn_u/arh_kn2020_u.html
61. Кількість адміністративно-територіальних одиниць в Україні // Державна служба статистики України URL: <http://surl.li/hdyf>
62. Гловацька В.В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основи організації // Економіка АПК. – 2006. – №10. – С. 148-156.
63. Гурман В.И., Кульбака Н.Э., Рюмина Е.В., Токсанбаева М.С. Моделирование социо-эколого-экономической системы региона. – Москва: Наука, 2001. – 175 с.

64. Єременко А.Ю. Формування кластерної моделі розвитку суб'єктів господарювання сільського туризму в Україні // А.Ю.Єременко. URL: http://intkonf.org/eremenko-ayu-formuvannya-klasternoyi-modeli_rozvitku-subektiv-gospodaryuvannya-silskogo-turizmu-v-ukrayini/
65. Биркович В. І. Державне регулювання сфери туризму на регіональному рівні : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02 – механізм державного управління / В. І. Биркович ; Гуманіт. Ун-т «ЗІДМУ». – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
66. Котлінський В. Роль агротуризму як фактора суспільно-економічного розвитку сільських районів Польщі // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – С. 23-29.
67. Кузик С. П. Соціально-економічне значення сільського зеленого туризму в контексті сучасних пріоритетів розвитку сільських територій України / С.П. Кузик, М.Й. Рутинський, П.С. Кузик // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування. – К., 2011. – № 163, ч.1. – С. 71–74.
68. Гаман П. І. Державне регулювання розвитку рекреаційної сфери Карпатського регіону України: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. Київ, 2009. – 40 с.
69. Лаврук М. М. Перспективи і проблеми розвитку сільського туризму в етнографічному районі (на прикладі Гуцульщини) // Матеріали конференції “Відпочинок у сільській місцевості в Україні в ХХІ столітті: проблеми та перспективи”. – Переяслав-Хмельницький, 2000. – С. 40-43.
70. Горшкова Л.О. Теоретичні аспекти обслуговування туристичного продукту // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2017. – №20. – С. 292-296.
71. Хімичева Г.І., Шеховцова Я.І. Удосконалення методики оцінки якості та безпеки туристичних послуг // Вісник Національного технічного університету “ХПІ”. – 2014. – №26. – С. 116-121.

72. Wyrwicz E. System kwalifikacji i kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej w Polsce / E. Wyrwicz // Agroturystyka; pod red. U. Swietlikowskiej. – Warszawa : Zjednoczone sloneczniki, 2000. – S. 424.
73. Skrzypek E. Ekonomiczne aspekty jakosci zycia / E. Skrzypek // Problemy Jakosci. – 2001. – №1. – S. 4.
74. Лужанська Т. Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: навч. посіб. / Т.Ю. Лужанська, С.С. Махлинець, Л.І. Тебляшкіна; за ред. проф. І. М. Волошина – К. : Кондор, 2008. – С. 97.
75. Черевко Г. В. Катетеризація агротуристичних господарств / Г.В. Черевко, Г.І. Шимечко // Економіка АПК. – 2011. – №5. – С.134.
76. Дурович А.П. Маркетинг в туризме / А.П. Дурович. – 4-е изд., стереотип. – Мн. : Новое знание, 2004. – С. 22.